

P. 11.222

Nu se împrumută acasă.

CERNĂUȚI

An. VIII 1937

MIHAI EMINESCU

15

Lămuriri pentru opera și viața lui Eminescu

Director: LECA MORARIU

15

h: 6 Ph

1832

Scrisoare lui Mi-
chael Eminescu,
făcând în Gimnaziu
din Cernăuți. —

Constat. OTTO BIELIG
Photo-graphie
BUCUREȘTI

quasi înse-
placinte alle tre.
tre. —

George M. Todoran

1865 Aprilie 23.

Botoșani.

Redacția și Administrația: Cernăuți, str. Munteniei 14

Colecții complete la administrația buletinului

BIBLIOTECA

DOCUMENTE

BULETINUL
„MIHAI EMINESCU“

CERNĂUȚI

— ANUL VIII 1937 —

CUPRINSUL:

ARTICOLE

- Gh. T. Kirileanu . . . Despre articolele lui Eminescu la „Timpul“ (1882)
- Victor Morariu . . . „Luceafărul“ în nemțește (Traducerea d-lui Konrad Richter)
- M. Eminescu . . . I. Slavici, Novele din popor**
- Leca Morariu . . . Eminescu la Botoșani
- Dr. László Gáldi . . . Eminescu în ungurește
- Olvian Sorocean . . . Eminescu, Zweiter Brief (Traducere)
- Leca Morariu . . . Inconștientă, cinism sau... „academism“ ?
- Reinhold Scheibler . . . Și iarăși premiul (!) Konrad Richter!
- Gh. Bogdan-Duică . . . Din „Tasse“ de Goethe
- Leca Morariu . . . Șase versuri de Eminescu
- Petru Iroaie . . . Nunta goangelor la Eminescu

MULTE ȘI MĂRUNTE

- Leca Morariu . . . Coincidențe semnificative; Academia Română și Eminescu (Document al vremii); Grajduri ale lui Aughias!; Eminescu în italienește; Grandomania doctorului C. Vlad; Ortografismomanie; Marginalii; Italienismul lui Eminescu

ILUSTRAȚIUNI

- Autograful din 23 Aprilie 1865, certificând prezența lui Eminescu la Botoșani — în copertă
- George M. ?, autorul acestui autograf... pag. 14

Colecții complete din Buletinul „Mihai Eminescu“
An I 1930 — VIII 1937 (15 fascicule) la administrația noastră
Cernăuți, str. Munteniei 14

An. I, II și III à 150 lei; An. IV 40 lei; An. V 50 lei; An. VI 60 lei; An. VII 100 lei; An. VIII 50 lei.

MIHAI EMINESCU

15	Lămuriri pentru opera și viața lui Eminescu	15
	Director: LECA MORARIU	

**Despre articolele lui Eminescu din „Timpul“
(1882)**

Dintre articolele publicate de M. Eminescu în ziarul „Timpul“ (1882) numai două sânt semnate, unul cu inițialele *M. E.* (nr. 69 din 28 Mart) și altul cu numele întreg (nr. 76 din 8 April), amândouă îndreptate împotriva lui N. Xenopol în polemica privitoare la novelele lui I. Slavici.

Articolul cu semnătura întreagă s'a publicat mai târziu în ziarul „Epoca“ și apoi în *Scrieri politice de M. Eminescu* (pag. 311), editate de d-l D. Murărașu. Iar în volumul *Naționalismul lui Eminescu* (pag. XXX) d-l Murărașu arată că'n colecția ziarului „Timpul“, aflător în Biblioteca Academiei Române, n-rul în care-i publicat articolul cu inițialele *M. E.* lipsește, tăiat fiind cu foarfecele, adăogând că se cunosc numai fragmentele reproduse în articolul lui N. Xenopol din „Telegraful“ (2 April 1882) și'n răspunsul semnat de M. Eminescu în „Timpul“.

Am copiat acest articol în întregime, înainte de războiu, din colecția ziarului „Timpul“, care se păstra pe atunci la clubul conservator din București și cred că e bine să fie publicat în bulet. „M. Eminescu“, spre a putea fi folosit de cercetătorii scrierilor lui M. Eminescu.

Din păcate, colecția ziarului „Timpul“ (1882) dela Biblioteca Academiei Române are mai multe numere tăiate (2, 3, 4, 42, 69, 85, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 113, 115, 118, 121, 129, 138, 145, 155, 159, 166, 171, 181, 189, 216, 277).

Întâmplător, am găsit la un prieten colecția ziarului „Timpul“ din 1882 (lipseșc n-rele 97, 120) și cercetând numerele care lipseșc în Colecția Academiei Române, am constatat că'n câteva din aceste n-re sânt unele articole, care se cunosc bine c'au ieșit din pana lui Eminescu.

Așa în n-rul 95 din 1 Mai, fiind vorba despre discursurile rostite în Senat de Grigore M. Sturza, Lascar Catargiu și Teodor Ro-

setti, articolul de fond se încheie astfel cu privire la *însemnătatea limbii* :

„Ceeace ne pare un semn caracteristic al vremii este că în Senat se vorbește românește ; bine, de-a dreptul, fără încunjur și fără frază. Cine știe însă ce însemnătate mare are limba asupra spiritului, cum ea 'l acopere și 'l pătrunde, cum limba noastră veche trezește în suflet pa-timele vechi și energia veche, acela va înțelege de ce ne pare bine de lucrul acesta. Fie cineva ateu și păgân — când va auzi muzică de Palestrina — sentimentul 'ntunecos, neconștiut al creștinătății 'l va pătrunde și păgânul sau ateul va fi, pe cât ține impresia muzicii, creștin pân' în adâncimile sufletului. Și limba strămoșească e o mu-zică ; și ea ne atmosferisează cu alte timpuri mai vrednice și mai mari decât ticăloșia de azi, cu timpuri în care unul s'au făcut poporul și una limba.

Suta a șaptesprezecea e purtată de ținta de-a da unitate limbei și poporului și ne pare bine că în Senat se'ncepe a se vorbi romă-nește pentru a restatornici de sus unitatea compromisă prin experi-mente filologice și prin inriurirea dicționarului franțuzit al breslei ad-vocaților“.

În n-rul 101 din 12 Mai este un articol despre urmărirea cu poliția a țăranilor veniți în București cu cereri de împrumut, unde cetim aceste rânduri :

„Ei mări tagmă patriotică, nu cunoașteți pe Român, nu l'ați cu-noscut nici când și, prietenește vorbind, să vă păzească sfântul ca să'l cunoașteți vre odată. Rar ș'arată arama, dar când și-o arată atunci s'a sfârșit cu d'al de voi. Românului dacă-i dai un pumn, îi zice : „Rogu-te mai dă'mi unul, să fie doi, s'avem pentru ce ne socoti“, dar după aceea las'pe el.

Din paradă în paradă, din circulară'n circulară, din Carada'n Carada, teamă ni'i că veți trezi lupul din el și că'și va întoarce co-jocul pe dos, ș'atunci ține-te până să nu te rupi !“

În sfârșit, în n-rul 171 din 8 April este următoarea notă, foarte interesantă despre articolele etnologice ale lui M. Eminescu :

„Gazette de Roumanie ne dă lecții de tact în privirea artico-lelor noastre etnografice.

Ne pare rău, dar lecții dela foi subvenționate din fondurile rep-tilor nu primim, pentru că asemenea lecții se comandă ca ori și care

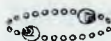
C.B.: August

C.B.: Cf. nr. 76 din 8 aprilie

altă marfă politică și nu ne vine nici în minte de-a discuta opinii atât de efene. Când opinia politică e o marfă, care poate fi și conservatoare și liberală, după cum dictează interesul momentan, când *cineva se oferă* cu aceiași lesniciune a fi redactorul unei foi conservatoare, cu care devine ale unei foi *guvernamentale*, ni se pare că aceluia i'am putea da noi lecții de onestitate politică și să ne dispensăm de lecțiile sale de tact. Adevărul etnologic pe care'l repetăm adeseori, își are înțelesul lui și nu atinge „oameni de înaltă onorabilitate, care'n orice ocazii au dovedit că sunt buni români“, pentru că nu de aceștia vorbim. Când vedem însă înființându-se o foaie cu scopul anume de-a începe prin opoziție și de-a se pune apoi la dispoziția guvernului pentru o funcție și o subvenție, atunci adevărul nostru etnologic devine foarte substanțial și dovedește că nu de „oameni de-o înaltă onorabilitate“ vorbim, nu de acei cari prin caracter și fapte s'au asimilat și cu spiritul și cu caracterul acestei țări, ci de aceia pentru cari patriotismul și naționalitatea, precum și principiile politice sunt o simplă marfă, când albă când roșie, după plac și după darea de mână a cumpărătorului.

Iată dar ceea ce combatem în pretenșii români și e foarte îndiferent dacă cel ce enunță acest adevăr e bulgar sau turc, armean sau arnăut. Ce vă pasă *cine* trage clopotul, dacă acest clopot sună adevărul.

Gh. T. Kirileanu

„Luceafărul“ în nemțește

Traducerea d-lui Konrad Richter

În fasciculele 4—10 (1931 și 1932) ale buletinului „Mihai Eminescu“ am publicat o analiză minuțioasă, poate chiar pedant de migăloasă, a celor patru traduceri din capodopera eminesciană, pe care le cunoșteam atunci: Edgar von Herz, Maximilian W. Schroff, N. N. Botez și Reinhold Scheibler — studiu care s'a învrednicit de atenția și aprobarea recenzentului dela „Viața Românească“. Spuneam atunci, în concluzie, că „am ținut să-i dăm cercetării noastre, care se putea restrânge la câteva exemplificări, proporțiile cele mai vaste, considerând traducerea uneia din puținele capodopere românești într-o limbă mondială ca o problemă de mare importanță“ — problemă pe care o consideram „aproape rezolvită de d-l Scheibler, care are și exactitatea ideilor și imaginilor, și frumusețea și muzicalitatea limbii,

și perfecțiunea metrică, încât obiecțiunile ce am trebuit să i le facem n'au fost decât prea puține, și rare de tot locurile unde e inferior vreunuia din ceilalți trei“.

Astăzi avem înaintea noastră traducerea d-lui Konrad Richter, deci traducere din volumul premiat de Academia Română.

Dar în revista „Făt=frumos“ An. 1937 pag. 118—120, chiar d-l Scheibler ridică deunăzi un energic protest contra acestei premieri, afirmând că traduceri d-lui Richter sunt pedante (schulmeisterhaft), lipsite de avânt poetic și de orice inspirație mai înaltă, că nicăieri nu se simte sonoritatea (Klangfülle) eminesciană, că 'n multe locuri traducerea e o banalizare a poetului, ba că unele versuri ar obține, la publicul german, chiar nevoite succese de ilaritate (ungewollte Lacherfolge).

Iată însă că același volum de traduceri, apărut acum, în excelente condiții tehnice, în editura Wilhelm Gronau (Jena și Leipzig 1937) și făcând parte din colecția „Vom Leben und Wirken der Romanen“, editată de romanistul berlinez Ernst Gamillscheg — iată că volumul acesta se învrednicește, în foiletonul „Curentului“ dela 2 Sept. a. c., nr. 3444, de elogiul supreme din partea d-lui Ion Sân=Giorgiu.

Aprecierile germanistului bucureștean se bat cap în cap cu ale d-lui Scheibler. D=Sa găsește „realizarea poetică a lui Konrad Richter... chiar și după o sumară analiză ca o lucrare impresionantă și de ne=tăgăduită valoare“, „cu totul deosebită în ceea ce privește redarea în nemțește a stilului eminescian“; vorbește de „armonioasele și sculpturalele versuri ale lui Richter“, ne asigură că „nici o clipă nu ai impresia... unor stângăcii obositoare și inutile“, că „tălmăcirea... poate fi citită și gustată ca operă originală“, că e, în sfârșit, „o interpretare cu adevărat congenială a poetului“.

În fața unei atât de drastice contradicții, —

Unde vei găsi cuvântul
Ce exprimă adevărul ?

Fie=ne îngăduit să opunem rezultatelor „analizei sumare“ dela București, — dacă nu chiar o analiză minuțioasă, dar o exemplificare abundentă, punându=l mereu în paralelă cu premiul Academiei pe premiul nostru de până acum — deocamdată pentru „Luceafărul“ — d-l R. Scheibler. Il invităm pe d-l Sân=Giorgiu, ba chiar și pe d-l Richter să ne controleze, după cum îi puteam cere d-lui Sân=Giorgiu, odată ce a intervenit în discuție, să știe și de traducătorul Scheibler

— D=Sa citează „dela războiu încoace“ numai pe N. N. Botez, Zoltan Franjo și Victor Orendi-Homenau...

* * *

În strofele dela început, una din imaginile care constituie nou=tatea și frumuseța este :

*Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.*

Dar d=I Richter o neglijează, nu=și dă seama de valoarea ei :

*Am Meeresstrande sah sie ihn
aufgehn und leise funkeln
und unter ihm die Schiffe ziehn
von ihm geführt, die dunkeln.*

Scheibler o are :

*Sie schaut hinaus, wie über'm Meer
Er strahlend aufwärtsgleitet
Und auf bewegten Pfaden her
Die schwarzen Schiffe leitet.*

Iată acum una din acele întorsături forțate, care desmint afir=mația d=Iui Sân=Giorgiu : „citiitorul uită că are în fața lui o traducere“ :

*Sie sah ihn gestern, sieht ihn heut
und bald erwacht die Liebe
und den es wochenlang erfreut
wünscht auch, das Mädchen bliebe*

unde versul final ar avea să fie echivalentul pentru

Îi cade dragă fata.

Sch. zice, simplu, firesc și exact :

Wird ihm das Mägdlein teuer.

Și iată una din acele pedante *inversiuni* sintactice, pe care le denunță d=I Scheibler („die häufigen Inversionen“), nepermise, fiind în contradicție cu expresia firească a sentimentului : e vorba de sublima strofă=refren „Cobori în jos, luceafăr blând...“.

*Auf einem Strahle niederwärts
sollst, Abendstern, du schweben*

unde Sch. e atât de autentic Eminescu :

*Steig' nieder, sanfter Abendstern,
Im Strahl magst abwärts schweben.*

Dar comparați acum strofa a 21-a („O vin, odorul meu nespus“):

Richter

O Liebste! Dir zu Liebe fällt (!)
Der Abendstern zur Erden
Nun komm und laß die kleine Welt,
um meine Braut zu werden.

Scheibler

O komm, mein Kleinod, aus der Fern,
Lass diese Welt der Erden!
Ich bin des Hiramels Abendstern
Du — sollst die Braut mir werden.

Evident, poezia, avântul nu e în textul dela stânga.

Altă paralelă:

R.

Dein Kleid ist fremd und fremd dein Wort.
Wie tot die Augen stieren!
Ja, du bist tot! So heb' dich fort!
Dein Anblick macht gefrieren.

Sch.

Fremd bist du mir im Wort und Brauch,
Du leuchtest ohne Leben,
Ich lebe — du bringst Todeshauch,
Machst mich vor Kälte beben.

Subliniem în textul lui R. ceeace, evident, e proză și lipsă de gust.

Caracteristică pentru prozaismul și *abstractismul* d-lui R. e desconsiderarea unei *repetări* ca

Trecu o zi, trecură trei

— la el:

Drei Tage gingen in das Land,

— unde *Sch.* traduce: Verging ein Tag, vergingen drei.

(Alt exemplu foarte elocvent pentru același abstractism îl găsim în strofa întâia din *Venere și Madonă*, unde pateticele exclamări „O te văd, te=aud, te cuget“ sunt înlocuite prin „meinen Sinnen gegenwärtig“, când nimic, nici o considerație metrică nu împiedeca traducerea exactă „o, ich seh' dich, hör' dich, fühl' dich“).

Ea trebui de el în somn
Aminte să-și aducă

la R. e:

Sie dacht' im Schlaf an ihn der fern:
jetzt fühlte sie, er fehle (!)

La *Sch.*:

Diweil sie tief in Schlummer ruht,
Muss seiner sie gedenken...

Pentru:

Iar ceru 'ncepe a roti
În locul unde piere,

R. inventează, prin rimă, imaginea absurdă:

Da kreisen, wo der Stern verglimmt,
die andern Himmelskerzen (!).

Sch. traduce :

Das Firmament beginnt zu drehn
Am Ort, wo er verschwunden.

Iată însă, în mod excepțional, și la Richter o strofă deplin reușită, frumoasă chiar :

Da floß zur Welt, da schoß empor
ein Glühen und ein Flammen,
und aus des Chaos Gründen gor
schön ein Gebild zusammen.

Bănuim însă că admirabila imagine „gor“ este un merit al rimei, nu al fanteziei traducătorului.

Dar chiar în strofa următoare, o lamentabilă cădere :

Venia plutind în adevăr,
Scăldat în foc de soare

la d-l Richter devine :

es lieh der Gluten hellsten Brand
die Sonne ihrem Sohne,

anostă „rimă internă“ (ca și „schlaft in Schlaf“ din *Nacht*, despre care Scheibler zice cu drept cuvânt „für deutsche Ohren eine Ungeheuerlichkeit nicht nur im Gedicht, sondern in der simpelsten Prosa“).

Scheibler are :

Er schwebt hervor aus dunkler Nacht,
Umsprüht vom Sonnenglanze.

Și iată apoi, un exemplu de ceea ce, în studiul nostru anterior numiam „păcatele rimei“ :

Auf seinem Antlitz ruht's wie Fluch (rima : Leichentuch),
er sinnt in tiefem Harne

— pentru :

El vine trist și gânditor
Și palid e la față.

„Ruht's wie Fluch“ e o absurditate și logică și psihologică.

Spicuim mai departe — căci nu putem da decât probe la întâmplare, „Stichproben“ ; cetitorul să ne creadă că o analiză strofă cu strofă ar dovedi și mai evident cât de departe e d-l Richter de... „congenialitate“ cu Eminescu ! . . .

Hotărîrea luceafărului îndrăgostit :

Da, mă voiu naște din păcat ;
Primind o altă lege,
Cu vecinicia sunt legat,
Ci voiu să mă deslege.

devine la d-l R. :

In Sünden denn, zu niederm Sein
soll mich *ein Weib gebären* ; (!)
die Ewigkeit, die heut noch mein,
soll Sterblichkeit *gewähren* (?)

la Sch. :

Aus Sünden komm' ich neu zur Welt,
Das Alte soll verschwinden ;
Und, wenn die Ewigkeit mich hält,
Will ich mich ihr entbinden.

Din suava imagine, realizată prin repetarea, atât de sugestivă :
„Și se tot duce . . . S'a tot dus“, la d-l R. se alege o forfoteală :

So eilt er fort und schafft (?) und rennt (!),

adecă fuge, gonește, ca un — ocnaș, chiar așa, căci în continuare
celim :

Ein Stern war aus dem Firmament
zu Nacht *herausgebrochen* (= evadase !).

În strofa

Dar ce frumoasă se făcu
Și mândră, arz-o focul :
Ei, Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul

— traducătorul nu-și dă seamă că și primele două versuri sunt ex-
clamații ale lui Cătălin și scrie deci :

Die hatte, schöner jetzt als je,
zu reifen just begonnen (*proză fiziologică* !)

— și numai apoi :

Ei, Katalin ! *Es tut nicht weh* ! (!!!)

La Sch. :

Wie schön die Maid geworden ist
Und stolz — man könnte fluchen —
Hei, Katalin, mit aller List
Heiss's jetzt, das Glück versuchen !

Să spicuim acum din acea parte a poemei unde fantazia poe-
tului își ia „sborul“ cel mai „sublim“, la propriu și la figurat : sborul
Luceafărului înspre Dumnezeu și unde, prin urmare, congenialitatea
traducătorului avea prilej să se desfășoare în toată măreția. Dar abia
începem și ne și poticnim :

Hin flog der Abendstern. Er *frißt*
Den Raum in Sturmeseile

„Frißt den Raum“, un fel de „fuge mâncând pământul“, să fie echivalentul pentru imaginea „creşteau în cer a lui aripe“!

Iată-l însă pe *Sch.* :

Es eilt dahin der Abendstern,
Ihm wuchsen Sturmesschwingen
.....

apoi, tot la *Sch.* :

Den Sternenhimmel unter sich,
Ob sich den Sternenhimmel

unde d-l *R.* neglijează, încă odată, repetarea :

Zu Häupten ihm einen Sternenkranz,
zu Füßen ihm ein andrer.

Şi iată acum o strofă, piatră de încercare a congenialităţii :

Căci unde=ajunge, nu=i hotar,
Nici ochiu spre a cunoaşte,
Şi vremea'ncearcă înzădar
Din goluri a se naşte.

Versurile 1 şi 2 le mai traduce d-l *R.* cât de cât :

Wo ist er ? Wo die Grenze fehlt
und Augen, sie zu finden ;

— dar apoi celim :

wo sich die Zeit in Wehen quält
und doch nicht kann entbinden

adeacă : vremea se căzneşte în durerile facerii şi nu poate naşte, ceea ce evident, nu=i idea lui Eminescu, pe care *Sch.* o redă, să nu zicem „congenial“, dar conştiincios :

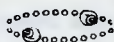
Vergebens nur müht sich die Zeit,
Der Leere zu entspringen.

Dar ne oprim ! — L-am şicanat pe traducător ? Admitem că sunt şi strofe, părţi reuşite şi că am cules anume probe de neajunsuri din traducerea premiată ; rămâne însă regretabil faptul că am putut găsi atât de multe, destule pentru a putea încheia că nu aceasta e traducerea definitivă a capodoperei eminescene, ca să fi meritat premiul Academiei şi elogiile d-lui Sân=Giorgiu, care se extaziază : „... ce minunate realizări sunt tălmăcirile Sonetelor, a Scrisorilor, a Lucea=fărului şi a celor mai multe poezii filosofice şi cântece“. Nu le=a me-

ritat îndeosebi în raport cu traducerea d-ului Scheibler, care, pe cât suntem informați, a concurat și d=sa la premiu...

Dar ne rezervăm să revenim asupra întregului volum.

Victor Morariu

Eminescu despre Slavici

NOVELE DIN POPOR

DE

IOAN SLAVICI

1 volum de 456 pag. București 1881
Editura librăriei Sococ et Comp. ¹⁾

Sub titlul de mai sus d=I. Slavici publică întrunite în volum, novelele sale: *Popa Tanda*, *Gura Satului*, *O viață pierdută*, *La crucea din sat*, *Scormon*, *Budulea Taichii* și *Moara cu noroc*.

Autorul e de mult cunoscut cititorilor „Convorbirilor” și celor ai „Timpului”, mai mult, e cunoscut publicului german și va fi credem incurând celui francez, deși se pare că publicul său propriu, pentru care sunt menite, cel românesc, n’a dat atenția cuvenită activității sale literare.

E înainte de toate un autor pe deplin sănătos în concepție; problemele psihologice pe cari le pune, sunt desemnate cu toată finețea unui cunoscător al naturii omenești; fiecare din chipurile cari trăiesc și se mișcă în novelele sale, e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori ale satului, nu seamănă numai exterior că țărânul român, în port și în vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, gândesc și simt ca el.

Poate nu e o idee nouă dacă spunem că orice lucrare literară însemnată cuprinde, pe lângă actul intelectual al observației și conceperei, o lucrare de resumfiune a unor elemente preexistente din viața poporului. Sunt scriitori — și numele ²⁾ lor e legiune — cari sugându=și condeiul în gură, scornesc fel de fel de cai verzi, creațiuni ale fantaziei pure fără corelațiune cu realitatea, creațiuni ce, prin nouțatea lor, atrag poate cățva timp publicul și sunt la modă. Descriind

¹⁾ Articol apărut în „Timpul”, anul VII, Nr. 69, Duminică 28 Martie 1882, pagina a doua, coloana 4 și 5, și pagina a treia, coloana 1 — și articol până astăzi numai în parte cunoscut (cf. Gh. T. Kirileanu la pag. 1 din acest buletin).

²⁾ Îndreaptă: numărul.

situații factice, personaje factice sau manierate, sentimente neadevărate sau simulate, umflând un sentimentalism bolnav în volume întregi, acești autori — numărul lor în străinătate e foarte mare — au un public mai numeros de cum ar merita și primejduesc în mare grad, gustul, sentimentul adevărului și bunului simț.

Credem că nici o literatură puternică și sănătoasă, capabilă să determine spiritul unui popor, nu poate exista decât determinată ea însăși la rândul ei de spiritul aceluia popor, întemeiată adecă pe baza largă a geniului național. Aceasta nu e adevărat numai pentru literat, ci se aplică tot atât de bine la legiuitor, la istoric, la omul politic. Nu acel legiuitor va fi însemnat care va plagia legi străine traduse din codicile unor țeri depărtate ce au trăit și trăiesc în alte împrejurări, ci cel care va ști să codifice datina țării lui și soluțiunea pe care poporul în adâncul convingerilor sale, 'l dă problemelor în materie.

Nu acel om politic va fi însemnat, care va inventa și va combina sisteme nouă, ci acel care va resuma și va pune în serviciul unei mari idei organice, înclinările, trebuințele și aspirațiunile preexistente ale poporului său.

Nu acel istoric va fi exact, carele în fraze pompoase, va lauda sau va batjocori întâmplările în trista și sarbeda lor conexiune cauzală, ci acela care va căuta rațiunea de-a fi a acelor întâmplări și va descoperi-o în adâncimea geniului popular. Unul ca acesta ar descoperi că aceleași rațiuni cari au făcut pe Romani să crească, i-au făcut să și cază; aceleași calități cari au urcat pe Osmani la înălțimea de stăpânitori a trei continente, au fost rădăcinile peirii lor; că orice calitate, orice energie, orice e mare și puternic ca patimă are în consecință cu sine însuși rădăcinile fericirii și nefericirii sale. Numai oamenii cari au tăria de-a fi credincioși caracterului lor propriu, fac impresie în adevăr ¹⁾ estetică, ei numai au farmecul adevărului, reprezentarea lor sgudue adânc toate simțirile noastre și numai aceasta e obiectul artei.

Fără îndoială există talente individuale, dar ele trebuie să intre cu rădăcinile în pământul, în modul de-a fi al poporului lor, pentru a produce ceva permanent. Autorii generației trecute — un Eliad, un Gr. Alexandrescu, sunt cu tot talentul lor natural, scriitori cosmopoliti. Alecsandri numai e în generația veche acela care și-au încuscrit din capul locului talentul său individual cu geniul poporului românesc și de-aceea el, împreună cu Negruzzi, Donici ș. a. e inte-

¹⁾ Îndreaptă: adevăr.

meiatorul unei literaturi, nu copiate, sau imitate după lord Byron și Lamartine, ci în adevăr naționale. Tot această cale, care resumă poporul pentru a-l reda ca într-o oglindă și e însuși o urmează și Slavici.

„Popa Tanda“ e un mărgăritar de popă românesc, vrednic a figura în orice carte de citire pentru sate, un popă cu gura de lup și inima de miel, care mai cu bătaia de joc, mai cu sfatul, dar cu pilda proprie mai cu seamă, ridică nivelul moral și material al unei puștii cum i-a Sărăcenilor.

„O viață perdută“ descrie traiul unui țeran ardelean, care naiv și onest, vine în mlaștina morală a Bucureștilor, unde pierde tot ce un om are mai scump. Inavuțit în adevăr prin muncă, el dă foc casei, și averii lui, și părăsește mocirla morală într'același cărucior, sărac, șezând pe aceeași ladă de Brașov, fără să se uite îndărăt, nevoind să ia nimic de la pământul, care-i mănecase copilul. El se întoarce în Ardeal, tot atât de vesel precum venise odinioară, lăsând în urmă-i tot, finerețe, avere și mormintele familiei.

„La crucea din sat“ și „Scormon“ sunt două gingașe idile câmpenești; iar „Budulea Taichii“ — poate nu atât de sobră în formă ca Popa Tanda — e de-o adâncime psihologică mai mare încă. Scrisă cu umor, e de-un gen necunoscut până-acum la autorii români. Adâncimea marii seriozități morale a autorului e acoperită cu bruma ușoară a bătaii de joc și a comicului. S'ar fi crezut că „umorul“, întristarea și patimele îmbrăcate în haina comică a glumei și a ridicolului, e streină geniului nostru popular și proprie numai Englezilor și Germanilor. „Budulea“ d-lui Slavici e o dovadă incontestabilă de contrariu. Se poate scrie umoristic și românește.

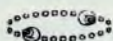
* * *

Ceea ce face meritul scrierilor unui Slavici, Creangă, Nicu Gane, nu este numai talentul autorilor, concepția lor curată românească, ci și împrejurarea că într'un mediu pe deplin stricat, cum e pătura superpusă de plebe din România, în mijlocul unei corupții care împreunează în ea viciile orientului turcesc cu ale occidentului, și-au păstrat sănătatea sufletească, reflectă finerețea etnică, curăția de moravuri, seninul neamului românesc. Când vede cineva ce soiuri de literatură se prăsește în România, cum o revistă literară din București, care intrunește într'un snop o adunătură de tineret semistrăin, își duce cititorii prin locuri malfamate sub pretextul de-a face poezii *à la* Alfred de Musset, cum spitalul, balamucul și cărciuma

sunt singurele locuri, cari furnizează subiecte artistice literatorilor de la „Litteratorul“ și de la alte întreprinderi scandaloase, acela câtă să fie recunoscător puținelor pene în adevăr românești, care ne scapă din atmosfera infectă a spitalurilor, ce se prefund reviste literare. În aceste spitaluri, unde mărginirea intelectuală a preținșilor autori nu e întrecută decât de malonestitatea lor plagiară și de obrăznicia cu care ei pe ei înșii se proclamă mari autori, literele române au relații, firește sterpe, cu niște catări intelectuali, ceea ce nu oprește că o seamă din acești catări să fie împodobiți cu medalia *Bene=merenti*. Atâta aveam de zis despre mediul mlăștinos și bolnav, cu care trebuie să lupte literatura română sănătoasă pentru a-și scoate capul la lumina soarelui.

Căci închipuiesc-și cineva — risum teneatis amici — până și gazeta oficioasă a republicei din cafeneaua Procope, *Pseudo-Românul*, își de părerea asupra novelor lui Slavici, ba criticul — *non emunctae naris* — spune chiar alb pe negru că autorul nu-i place când face spirit. Ceea ce aștepta criticul spiritual al *Pseudo-Românului* sunt calambururi, proprii autorilor jidani din Germania și din Franța, vorbe de șic din romanuri scrise pentru cocotele din Paris, lucruri cari înverdat nu se pot găsi în scrierile unui autor român. Ba criticul gazetei cafenelei Procope combate chiar teoria estetică, emisă de d-l Maiorescu în „Convorbiri“, că terenul vieții naționale e singurul pe care pot resări romanuri bune. Citează — în contrarium cum s'ar zice — pe Daudet, căci e citit băiatul. Și noi am avea poate de citat ceva — *in contrarium* — la teoria d-lui Maiorescu : romanurile *genealogice* ale lui Emile Zola. Ar fi interesant a se constata, bunăoară, ce minți, dar mai cu seamă ce caractere s'ar naște din încrucișarea raselor oarești cu cea neogrească, încrucișare ce se operează uneori în România. Fără îndoială amestecătura între două rase egal de vechi, egal de decrepite fizic și moralicește, ar produce niște exemplare de caracterologie patologică, cari ar fi o adevărată pepinieră pentru viitorul redacțiunii *Pseudo-Românului*. Dar acest roman al viitorului câtă, după a noastră părere, să fie amănat până în momentul, în care poporul românesc însuși, ajuns la starea ce i-o pregătesc patrioții, nu va mai putea fi un obiect destul de estetic pentru romanțieri și aceștia ar fi siliți a pescui în promiscuitatea San-Franciscului din America dunăreană.

M. E.

Eminescu la Botoșani

D-l Dr. Petre Luța (avocat, Cernăuți), fiu al aceluia Ilie Luța ¹⁾ care a fost, chiar și'n liceu ²⁾, coleg al lui Eminescu, ne pune la dispoziție un prețios document = Eminescu: Fotografia (format — *visite*, executată în atelierul *Otto Bielig, București*) a unui George M. ? (numele de familie ilegibil) care, în ortografia timpului ³⁾ semna, pe reversul fotografiei, dedicația ⁴⁾: *Tenerellului Michaell Eminénu, Elev în Gynasiu din Cernăuți. — Conservați suvenirul meu, quôci mie' mi sunt placute alle vóstre. George M. Forăni (?) 1865 Aprilliu 23. Botoșani.*

George M. (?)

Vrednic de toată luarea aminte e întâi avântul acesta de a româniza numele *Eminovici* în *Emineanu* un an ⁵⁾ înainte de război botezarea lui *Eminovici* în *Eminescu* prin Iosif Vulcan! Iar pentru descifrarea grafiei *Eminénu* cu citirea *Emineanu*, cf.

paralela ortografică (a lui Eminescu) din 1865: „prevéd necessitatea aquêsta“ (= prevăd necesitatea aceasta) în citatul *Omagiu lui Mihail Eminescu* 1909, 59 și'n buletinul „Mihai Eminescu“ An. II 1931, 29... Și iarăși ⁵⁾ ni-i aminte de informația lui Iacob Negruzzi (*Amintiri din „Junimea“*: „Însă nu Eminescu însuși și-a schimbat terminația din *ovici* în *escu*, ci precum mi-a spus-o odată singur, Aron

¹⁾ Amintit și de I. Grămadă în *Mihail Eminescu*, Heidelberg 1914, 2 și 29.

²⁾ Vezi Dr. Radu I. Sbiera, *Amintiri despre Eminescu* 1903, 15.

³⁾ Cf. d. p. cererile oficiale, din 1864—1865 ale lui Eminescu, în *Omagiu lui Mihail Eminescu* 1909, 58—60 și'n buletinul „Mihai Eminescu“ An. II 1931, 27 și 29.

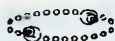
⁴⁾ reprodușă în coperta scelestei fascicole 15.

⁵⁾ Cf. bulet. „Mihai Eminescu“ An. II 1931, 59.

Pumnul, învățătorul său de limba română..., l-a îndemnat să-și romanizeze terminația“.

Și iată apoi o dată sigură pentru prezența lui Eminescu, în 1865, la Botoșani: 23 *Aprilie*, care, dacă-i în stil vechiu, a fost ziua *Sf. Gheorghe* și coincide cu 5 Mai st. nou.

Leca Morariu

Eminescu în ungurește

Mihail Eminescu, *Összes fölteményei*. Fordította Kibédi Sándor (= Poezii complete de Mihail (sic) Eminescu, traduse de Alexandru Kibédi) Cluj — Kolozsvár 1934, 189 p. — După prefața editorului, d. Ștefan Györi Illes, „o nouă misiune culturală a scriitorilor maghiari din Transilvania ¹⁾ își inaugurează programul de apropiere sufletească între minorități și între națiunea majoritară, prin editura *Cărțile Ardealului Nou*, care dă azi la iveală, traducerea completă a poeziilor lui Eminescu în limba maghiară“ (p. 3).

Iată o încercare din cele mai laudabile. O încercare de care aveam nevoie de mult, fiindcă Maghiarii nu-l cunoșteau pe Eminescu și din nenorocire, chiar astăzi îl cunosc foarte puțin. În lipsa unei traduceri bune, cei mai mulți dintre literatorii noștri, chiar și specialiștii problemelor române, nu și-au dat seama că Eminescu nu e străin de loc de lumea poeziei maghiare și că, prin caracterul său european ²⁾, arată multe afinități netăgăduite cu geniile cele mai reprezentative ale Ungariei, cu marii romantici ca Vörösmarty și Madách ³⁾, cu poeții „decadenți“ ⁴⁾ ca Reviczky, Vajda, și chiar cu poeții mai moderni, până la Ady ⁵⁾, și acesta „suflet trist“, adică poet de tip schizoid... ⁶⁾. Fără îndoială, lucrările viitoare au să dea la iveală multe amănunte interesante despre aceste concordanțe cari, desigur, nu sunt totdeauna independente una de alta, ci se explică ca fenomene paralele, datorite marilor curente de idei cari au trecut, la un moment dat, prin diferitele țări și diferitele unități culturale ale Europei centrale și orientale. Păcat că asemănările și manifestările analoage ale celor două popoare vecine au trecut neobservate de acei cari, dela 1890 încolo, au încercat să-l traducă pe Eminescu în ungurește ⁷⁾. După războiul mondial, situațiunea specifică a Transilvaniei a dat ocazia și câtorva poeți adevărați — ca Ludovic Áprily

și Maria Berde să tălmăcească în mod artistic și în limba poetică de azi, câteva poezii eminescene ca d. e. *Luceafărul*. Antologia cam discutabilă și de dubioasă valoare a Societății Literare Ardelene (1928)⁸⁾, culegerile lui Teodor Fekete (Szerelmes Kert, Klasszikus Kert)⁹⁾ și 'n urmă, studiul critic al lui Gheorghe Kristóf¹⁰⁾ au arătat, în ce măsură publicul ardelean, sau mai bine zis, partea lui capabilă de considerații obiective s'a interesat pentru poezii români și îndeosebi pentru Eminescu. Din acest curent de idei face parte și opera lui Kibédi, despre cari d. A. Vaida-Voivod s'a pronunțat așa de elogios¹¹⁾. Cu toate că limbajul imprecis și plin de expresii dialectale¹²⁾ al d-lui Kibédi se deosebește esențial de limpezimea clasică a maturului Eminescu, editorul nu ezită să vorbească, cu o convingere mai mult sau mai puțin sinceră, despre „traducerea *minunată* (!) a lui Eminescu“, iar traducătorul însuși, în vinele căruia curge și sânge românesc¹³⁾, declară cu o îngâmfare puerilă: „Posedând limba română, am putut să păstrez *nealterate* (!) și în limba maghiară, toate nuanțele și *finețele de versificație* (!) ale lui Eminescu, pe cari un traducător strein de limba românească nu le poate sesiza“. Ce logică și ce concluzie! Cunoașterea perfectă a unei limbi îți permite neapărat să păstrezi în traducere toate nuanțele originalului? Chiar atunci când nu te poți adapta la spiritul originalului și nu ai volubilitatea necesară pentru o atare încercare? Chiar atunci când e vorba de o poezie unde fiecare cuvânt își are propria energie statică și unde o stare sufletească e legată tocmai de valoarea evocativă, de-un anumit sir de sunete sau de-o nuanță semantică particulară și inimitabilă în altă limbă! Față cu aceste grandilocvente și semnificative fraze, câteva observări obiective¹⁴⁾ asupra valorii reale a traducerilor d-lui Kibédi.

Înainte de toate, nu e vorba de-o traducere „completă“ a poeziilor lui Eminescu. N'a tradus decât 79 poezii lăsându-le la o parte nu numai cele scrise înainte de 1870 (afară de *Mortua est* și *Venere și Madonă*), dar și *Departé sânt de tine*, *Sânt ani la mijloc*, *Din noaptea* etc. Ceeace însă e mai grav, poeziile traduse se înșiră fără de nici un principiu de grupare: după *Melancolie* urmează *Lasă-ți lumea ta uitată*, *Pajul Cupidon* e pus înaintea *Odei*, *Venere și Madonă* precede poezia *Ce e amorul*, etc., așa că cetitorul, neavând la îndemână nici data apariției fiecărei poezii, nu poate avea o idee clară despre evoluția internă a poetului. Neglijarea ordinului cronologic, care nu e, s'o repetăm, înlocuit de *nici un alt sistem de grupare*, dovedește că d. Kibédi știe să spuie fraze goale despre Emi-

nescu și importanța lui (ca d. p.: „pentru a transpune miracolul Eminescu (!) în Ungaria... ar trebui să ne închipuim un poet, care să fi deschis ochii înainte de Tinódy (sic!), pentru a-i închide după Ády“, p. 7¹⁵), dar ignorează cu totul respectul obligator față de un geniu.

Aceeaș superficialitate reapare și în traducerea titlurilor. *Ce te legeni, codrule* nu poate fi tradus în ungurește prin *Miért renegsz rengeteg* (p. 33), ceeace e o expresie neobișnuită și dialectală (dealtfel un exemplu de antieufonie absurdă). *Floare albastră* care, ca și veștită *blaue Blume* a tânărului Novalis, reprezintă un simbol neîntrecut al „depărtărilor albastre“, nu poate fi redată cu banala *Buzavirág* (p. 40; lit. „floare de grâu“=albăstreă), fiindcă prin această simplificare se omite tocmai elementul esențial al imaginii: indicarea culorii. Pentru *Stelele'n cer*, *Csillagi(!) az égnek* e o traducere comparabilă numai cu stilul învechit al celor dintâi tălmăciri ungurești din Eminescu. *Epigonii* nu sunt identici cu *Az utódok* (Succesorii), despre cari ne vorbește d. Kibédi. *Strigoi* n'au pare-se, nimic a face cu anticii „táltos“ (preoți, magi) din mitologia maghiară păgână (*A táltosok*, p. 167)!

Pentru fidelitate, d. Kibédi e de părerea că a păstrat „nu numai fondul ci și forma“ (p. 8). Remarcăm în treacăt că traducătorul n'a păstrat de loc forma: de ex. versurile sonetelor celor mai artistice le-a redus la comoditatea vulgară a alexandrinului unguresc¹⁶) (pg. 118—119), ritmul prețios din *Seara pe deal* nici nu încearcă să-l redea (p. 109), neglijează trepidantele versuri amfibrahice din *Mortua est* (p. 101), nu păstrează nimic din *Metrul antic* al *Odei* (p. 32; o redă tot în alexandrine fără muzică!), așa că cele mai multe elemente esențiale ale versificației eminescene lipsesc din traduceriile lui. Rimele pe cari Eminescu le-a cizelat cu atâta osârdie și după combinațiile ingenioase din *Dicționarul de rime* redactat de el¹⁷), d. Kibédi le înlocuește prin cele mai banale clișee; de mai multe ori, nici ritmul traducerii nu are caracter hotărît, ci oscilează între cadența iambică și cea trohaică! (vezi *Cu mâine zilele-ți adaogi* p. 47—48).

Nu ne mai surprind deci imperfecțiunile și greșelile de toate felurile cari fac câteodată traduceriile absolut ilizibile. În *Singurătate*, versurile

Și ascult cum învelișul

De la cărți ei (adică șoarecii) mi le rod,

sunt redatate cu :

Hallgatom, hogy irásimat
Mint örli az idő redve (p. 17)

ceea ce vrea să zică : „ascult cum scrierile=mi le măcină *putreziciunea timpului (!)*“.

În *Melancolie*, traducătorul a omis adjectivul „moartă“ care dădea un așa de mistific caracter întregii poezii :

Prin care trece albă regina nopții moartă
S rajt'az Éjkirálynő fehéren vonulna (p. 22)¹⁷).

În aceeași poezie e greșit să redai versul „tu adorat și dulce al nopților monarc“ prin *hol Urnökem t imád a földi tartomány* (p. 22)¹⁸), expresiune care șterge perspectiva transcendentală a tabloului evocat.

În *Adio*, ce expresiune absurdă ca *boros legyek ha láttam / Csillag sugarakat* (p. 34) adică „Să fiu băut (!) dacă văd raze din stele“. Ce barbară înjosire a originalului : „Să mă îmbăt și de scânteii / Din Stele“. Tot acolo, „Totuși îmi pare că de=atunci / Sunt veacuri“ nu înseamnă în ungurește *Vélem, hogy számos századot / Megéltem* (p. 35) adică „îmi pare c' am trăit mai multe veacuri“ ! Prin suprimarea adverbului „de=atunci“, pus în evidență și prin rima *lunci—atunci*, s'a schimbat, s'a deformat sensul versului original !

O greșeală nu mai puțin gravă, în versurile *De még ott is felém ragyog / Szüz—Máriás, örök képed* (p. 44), unde „o icoană / A pururi verginei Marii“ a devenit „fața ta eternă, asămănătoare cu Maria“. Un poet, cunoscându=și bine limba maternă, cum a putut separa determinantul *pururi* dela *vergină*, pentru a=l adăuga la cuvântul *kép* (> chip) care, înseamnă în ung. *față și icoană ? !* Cât pentru poeziile filosofice, în opoziție cu afirmările nechibzuite ale d=ui Iosif Kovács¹⁹), constatăm că d=l Kibédi nu posedă destulă putere expresivă pentru a le reda în toată adâncimea lor. Nu putem identifica versurile „Tu ai ș'acum comoara=ți întreagă Ce'n suflet pururi ai avut“ cu traducerile aproximative, ca următoarea : *A kincs, mely lelked éke volt, itt marad örökélig* (p. 47) = „comoara ce ți=a fost podoaba sufletului, va rămânea aici (?) pe veci“. Neavând intenția să prea lungim această enumerare (de altfel interminabilă) a falsificărilor nescuzabile, mai observăm că 'n *Veneția*, adevărată minune de conciziune poetică, e absurd să debitezi în loc de :

Miresei dulci i=ar da suflarea vieții,
Izbește'n ziduri vechi, sunând din valuri,

o banalitate așa de confuză ca :

*Szép menyasszonyának lelkebe simul,
s hullámtáncot lejt az ősfalak tövében* (p. 121) —

adică „Pătrunde ușor în sufletul miresei moarte, dansând cu valurile lui sub zidurile străvechi“. Iar în *Împărat și Proletar, faetonul de gală*, prin năstiiu ce asociație, s'a schimbat în . . . niște felinare :

A Szajna messzi partján, fétonok fénylő ivén (p. 81) —

pe malul îndepărtat al Senei, sub *arcurile strălucitoare ale feli- narelor (!)*. După aceasta, nu ne mai mirăm că 'n primul vers din *Egipt* e vorba de *câmpurile maurice brăzdate de canaluri* (csatornázott mór mezőin, p. 144). Adăugăm că zâna *Vineri*, metamorfozată, pur și simplu, în „Szentpéntek=tündér“ (p. 129), nu mai are nici o legătură cu *Venera* antică!

Greșelile cele mai nemotivate sunt datorite sforțărilor desperate, dar aproape zădarnice de-a găsi rima nouă și sonoră. Pentru a rima cuvântul *szobrá*t cu *kobrá*t (*șarpele cobra !*), iată la ce elucubrații recurge autorul acestei „traduceri minunate“ :

Törjétek össze Vénusz meztelen antik szobrá,
s a ledér vásznak, képek testét lángok emésszék !
A lélek riadt mélyén ők keltik fel a kobrá :
a kába ember-eszmét s e csábon ejtik sorját,
hogy gyávult népi gyermek bitor hálóba essék !

(= trupurile din pânzele și tablourile să fie date focului ; în fundul sufletului speriat, ele deșteaptă cobra, ideea falsă despre om²⁰), și prin acest farmec, fac să cază copila cea fricoasă din popor în la- țurile lor de uzură).

Tot așa în *Kamadeva*, e vorba, fără nici o pricină, de *Eva* (p. 112), iar în *Scrisoarea III-a* găsim aceste versuri, neîntrecute ca vulgaritate (datorite numai necesității de a rima *kártyán* „în cărți“ cu *ártány* „mascuri“.

Folyt el minden vagyonotok s fiatalságotok kártyán
Műt ér veletek a Nyugat, ha csak túrtatok, mint ártány²¹) (p. 162).

* * *

După traduceriile lui Kibédi, cari sunt nedemne de perfecția actuală a versificației ungurești și de nivelul general al culturii maghiare,

neexprimând aproape nimic din arta și armonia eminesciană, e de dorit ca un adevărat poet maghiar²²⁾ să întreprindă tălmăcirea autentice a poeziilor lui Eminescu, studierea și pătrunderea cărora este indispensabilă pentru cunoașterea sinceră și obiectivă a sufletului românesc.

(Budapesta)

Dr. Lázló Gáldi

NOTE.

¹⁾ Rectificăm: e vorba nu de toți scriitorii maghiari din Transilvania, ci numai de „Benami Alexandru, Fekete Theodor, Franyó Zoltán, Gaal Gavril, Györi Illés, Kibédi Alexandru, Kovács Iosif, Mikes Emeric, Szántó Gheorghe, Tabéri Géza, Turnovszky Alexandru, Wojticzky Iuliu“ (p. 3—4). Listă în care lipsesc numele lui Aprily și Mariei Berde, cari au dat până acum cele mai valoroase traduceri din poezia română.

²⁾ Problemă care o vom trata mai pe larg cu studiul *Eminescu și Europa centrală* în rev. „Apollo“ din Budapesta.

³⁾ Pentru posibilitatea comparației cf. G. Călinescu, *Opera lui M. Eminescu* II. p. 181.

⁴⁾ Pentru ideea „decadenței“ spre sfârșitul veac. al XIX. v. Eckhardt v. Sydow *Die Kultur der Dekadenz*, Dresden, 1922. B. Pukánszky, *Schopenhauer és a századvégi magyar líra*, Minerva, I. p. 243.

⁵⁾ L. Göbl, *Ady és Eminescu találkozásáa*, Vasárnap, Nov. 1932.

⁶⁾ Nici cercătorii maghiari nu și-au dat seama de aceste comparații, cum o dovedeste opusorul lui G. Szöcs (apărut la Sibiu, în 1895), care se oprește la paralela Petöfi-Eminescu (cf. A. Veégh, *Petőfi a románoknál*, Miercurea-Ciuc, 1934, pp. 54—58).

⁷⁾ Neexistând o bibliografie specială asupra penetrării lui Eminescu la Maghiari, amintim în treacăt că primele traduceri (*Și dacă amintirile, Din valurile vremii, Sonet*), au apărut la 1890 în rev. „Szilágy Somlyó“, semnate cu pseudonimul „Szamosujvári“ (nr. 9, 11, 23). Între 1890—1915, avem numai 16 traduceri, dintre cari, cele mai reușite sunt ale d. Révai (*De ce nu-mi vii...* „Vasárnapi Ujság“, 1902 n. 12., *Mortua est*, „Magyar Határör“, 1907 n. 8). Au mai tradus câte ceva: G. Szöcs (*Somnoroase păsărele*, 1896, *La steaua*, 1899), L. Bran (*Glossa*, 1904, *De parte sânt de tine*, 1911, *De ce nu-mi vii*, 1911), Șt. Lichtfusz (*Mai am un singur dor*, 1914), I. Osváth (*Singurătate*, 1915) etc. Studii critice ne-au dat: Christea Illés, *Eminescu élete és művei*, Szamosujvár, 1895; Szöcs Géza, *Egy par szó Eminecsu irodalmáról*, Nagyszeben, 1895.

⁸⁾ Antologie care e inegală, redactorii amestecând într-însa traduceri mai vechi cu cele moderne, ceea ce a produs o imposibilă confuzie a diferite stiluri.

⁹⁾ Traducerile lui Fekete sunt excelente ca formă, dar lasă mult de dorit ca fond.

¹⁰⁾ Dr. Kristóf György, *Eminescu Mihály költeményei*, Erd. Tud. Füzetek, 74. Cluj-Kolozsvár, 1935.

11) „Eu cred că Alexandru Kibédi a făcut prin aceasta o operă de cea mai mare importanță nu numai pentru literatura noastră care se extinde în spațiu, ci și pentru lămurirea și edificarea literaturii maghiare, care are ocazia de a se convinge, în sfârșit, de produsele geniului românesc”.

12) Principal, n-o cred imposibilă întrebuițarea unor provincialisme ung., mai ales la interpretarea poeziilor de caracter popular; dar cele introduse de Kibédi nu sunt de loc motivate și strică unitatea stilului, de altfel destul de monoton și plin de expresii impropii.

13) „Tatăl său, român neaoș, se numia Vasile Hapca“, v. Prefața p. 4.

14) Opinia ne-am arătat-o sumar într-o recenzie publ. în „Vasárnap“ (*A magyar Eminescu*), 1935, pp. 33—35.

15) În locul unei așa de insipide constatări n'ar fi fost mai bine să se insiste asupra paralelismului dintre Eminescu și câțiva poeți maghiari?

16) Să precizăm: Alexandrinul lui Kibédi e tot așa de incolor și fad ca și la stihutorii dela sfârșitul sec. XVIII! Dacă poetul nostru l-ar mânui cu dibăcia și cu varietățile metrice ale lui Ioan Arany, nimeni n'ar putea să-i reproșeze aparentele simplificări.

17) „Prin care trece palid regina nopții...”.

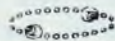
18) „Unde ținutul pământean te adoară ca pe-o stăpână (!)“.

19) I. Kovács, *A magyar Eminescu*, „Ellenzék“, 2 Dec. 1934.

20) În original e vorba de „idea perfecției omenești“!

21) „V'ați risipit toată averea și tinerețea la cărți; ce folos are să tragă din voi Occidentul dacă ați scurmat (!) numai ca niște mascuri“?

22) Atragem atenția asupra a două magistrale traduceri datorite poetului nostru Tomáš Ernöd, v. „Erdélyi Lapok“, 28 Apr. 1935.

Zweiter Brief

de M. Eminescu

Warum bleibt denn meine Feder in der Tinte, fragst mich du?
 Warum lockt mich nicht der Rhythmus von der Arbeit weg, fragst du?
 Warum schlafen dichtgedrängt auf gelben Blättern dort die vielen
 Jamben alle und Trochäen und die hüpfenden Daktylen?
 Hättest du erkannt des Lebens Rätsel mit dem ich kämpf schwer,
 Möchtest du einseh'n, dass die Feder zu zerbrechen Grund schon wär';
 Denn wozu sollt' ich beginnen zu versuchen, — möcht ich wissen —,
 Die so weise alte Sprach' in eine neue Form zu giessen?
 Das geheimnisvolle Fühlen, das in meiner Harphe ruht
 In Couplets soll ich's enthüllen so wie ein verkäuflich Gut?
 Oder soll ich dürstend suchen jene Form die ihnen recht wär'
 Und soll schreiben, wie die Welt wünscht, 'ne Geschichte auf dem Weltmeer?

Du jedoch wirst mir erwidern, es wär' gut durch Versemachen
 Durch so schönes, meinem Namen in der Welt 'nen Ruf zu machen.

Soll die Aufmerksamkeit aller Landes=Mächt'gen auf mich lenken,
 Soll zum Beispiel schönen Damen meine Verse widmend schenken
 Und der Seele Widerwillen dann mit dem Verstand ertragen.
 O mein Lieber, dieser Pfad, er wurde längst schon eingeschlagen.
 Ja, wir haben heute Dichter dieser sonderbaren Art,
 Die durch's Dichten kumulieren möchten Posten mancher Art.
 Indem sie ihre Verse widmen grossen Machthabern und Frauen,
 In Salons viel Lärm sie schlagen, in Kaffee's will man sie schauen;
 Da die Pfade dieses Lebens eng und schwer in uns'ren Tagen,
 Durch Protektion der Schürzen trachten sie sich durchzuschlagen;
 Und sie widmen dann Broschüren jenen Frauen, deren Mann
 — Wie sie hoffen — bald Minister — ihnen gründlich helfen kann. —

Warum will ich denn nicht schreiben für des Namens Ruhm und Ehre?
 Als ob in die Wüste rufen wirklich Ruhm zu nennen wäre!
 Heut' wo alle Menschen Sklaven sind der eig'nen Leidenschaften,
 Ist der Ruhm ein eitles Trugbild, das die Narren sich erdachten
 Und dem eig'nen Götzen widmen, indem sie den Zwerg groß nennen
 Der nichts mehr ist als ein Bläschen Schaum in einem eitlen Leben.

Werd' ich meine Leier stimmen um die Liebe zu besingen?
 Eine Kett' in der zu zwei, zu drei Geliebte trauf sich finden.
 Was? Man soll in süßen Tönen anstimmen, man schliesst sich frei
 Jenem Operettenchor an, der des Menelaos sei?
 Heut sind oft auch Weib, auch Welt nur Schulen der Verstellerei
 Wo du nichts mehr lernst als Schmerz, Erniedrigung und Heuchelei;
 Und zu diesen Venus=Weisheits=Hochschulen sich drängen heut
 Immer öfter, immer öfter, immer jung' und jünger' Leut'.
 Sie empfangen in den Klassen ihre Schulknaben, die lieben,
 Bis dann aus der ganzen Schul' eine Ruine nur geblieben.

Ach! Noch heut' gedenk' der Jahr' ich da wir auf der Hochschul' nickten,
 Träumend, alten Lehrern lauschend, die am Gewand der Zeiten flickten
 Und der Augenblicke Leichen aus den dicken Bänden holten
 Und aus aller Dinge Fetzen tiefe Weisheit holen wollten
 Und durch ihr so sanftes Murmeln, eine Quell von *horum=harum*,
 Sie sich aneigneten schläfernd *nervum rerum gerendarum*,
 Und mit tiefer Andacht schraubten uns die Räder des Verstandes,
 Wiegend bald Planeten, bald den König des Ägypterlandes.

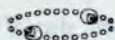
Als ob ich den Astronomen jetzt noch seh', mit Nebelruhe,
 Wie er Welten aus dem Haos holt heraus wie aus einer Truhe.
 Und wie er die dunkle Ewigkeit uns ausspannt, red't uns ein,
 Dass wie Perlen auf dem Faden die Epochen sich anreih'n.
 Windmühlartig hat im Schädel damals sich die Welt gedreht
 Und ich fühl't wie Galilei, dass das Ding sich wirklich dreht.
 Und betäubt von toten Sprachen, Schulstaub und Planeten-Größen
 Schien mein Lehrer mir ein König von den Motten angefressen...

Und die Spinnweb' betrachtend — die am Plafon und Säul' nichtz taugen,
 Lauschte ich dem König Ramses, träumt' aber von blauen Augen,
 Und am Rande meiner Hefte schrieb ich Verse, süsse, milde,
 So an eine rosenrote, wilde, herzige Klotilde.
 Und mit dem Wirrwar der Zeiten, vor dem geist'gen Auge schwebt' mir
 Bald' ne Sonne, bald ein König, bald ein irgend and'res Haustier.
 Und der Federn sanftes Kritzeln gab' nen Reiz der süssen Stille,
 Ich sah grüne Felder wogen, sah ein Lein-Feld wogen, kühle,
 Und mein Haupt sank schwer am Bankpult... alles schlief im Weltall ein...
 Als es läutete, da wusst' ich, Ramses musst' gestorben sein.

Damals hatte nur die Welt, die wir uns dachten, Leben, Sinn,
 Wo hingegen die der Wirklichkeit uns ganz unmöglich schien.
 Jetzt erst seh'n wir wie unfruchtbar doch der Weg ist und wie schwer
 Der einem rechtschaff'nen Herzen zukömmlich und passend wär'.
 Denn in uns'rem Alltags-Leben gilt das Träumen als Gefahr,
 Machst dir Hoffnungen? Dann bist du lächerlich, verloren gar!

Und deswegen frag mich fürder nimmermehr von heute an,
 Warum mich denn nicht der Rhythmus von der Arbeit locken kann,
 Warum schlafen dichtgedrängt auf alten Blättern dort die vielen
 Jamben alle und Trochäen und die hüpfenden Daktylen.
 Würd'ich weiter Verse schreiben, lief ich sicherlich Gefahr,
 Von den Memmen uns'rer Tage noch gelobt zu werden gar!
 Wenn ich lächelnd, leicht ertrage ihren Hohn, wie auch ihr Hassen,
 Nun ihr Lob, er möcht mich sicher kränken über alle Massen.

Traducere de Olvian Sorocean

Inconștiență, cinism, sau ... „academism“?

(Mascaraua Ion Sân-Giorgiu)

Dar ce-i pasă d=lui Ion Sân-Giorgiu (de altfel *consacrat*¹⁾ sal-
 timbanc științific) că cineva a arătat cât de complet derutată dela drumul
 cuvenit s'a vădit Academia Română premiind mediocrele și chiar
 submediocrele traduceri din Eminescu ale d=lui docent și conferențiar
 universitar Dr. Konrad Richter?! Ce-i pasă mistificatorului I. Sân-
 Giorgiu că d. p. în buletinul „Mihai Eminescu“ (An. VII 1936,
 132—124) subsemnatul a vestezit în traduceri d=lui K. Richter

¹⁾ Cf. d. p. I. E. Torouțiu, *Pagini de istorie și critică literară* 1936, capi-
 tolele: *Dela sinteză la compilație*: I. Sân-Giorgiu și I. Sân-Giorgiu: *Eminescu*
und der deutsche Geist.

ineptii ca acestea : Stridențe prozaice, echivocuri, cacofonii în loc de muzicalitate eminesceană, „umpluturi streine de textul lui Eminescu“, „expresii nelămurite“, „elemente greoaie“, „prisosuri și banalități“, „spălăcirea fondului original în devieri incolore“, daltonism stilistic și chiar formidabila nepătrundere a fondului din *So oft Erinnerung*, unde K. Richter, traducând mecanic, cuvinte nu înțelesuri ¹⁾, tălmăcește :

Der Fluggefährte ist ihm aus dem Gesicht verschwunden,
Er hat mit all den andern zur Sonne hingefunden.
Nun wirft der rückgebliebne den wehen Blick ihm nach

— în loc de :

Die Fluggefährtin ist ihm aus dem Gesicht verschwunden,
Sie hat mit all den andern zur Sonne hingefunden.
Nun wirft der rückgebliebne den wehen Blick *ihr* nach . . .

— așa cum interpretează și... nepremiatul Reinhold Scheibler (v. rev. „Făt-frumos“ XII 1937, 121) :

Diweil vorauf sein *Weibchen* in schnellem Flug sich schwang
Mit einem ganzen Schwarme gen Sonnenuntergang.
Er folgt *ihren* Spuren mit Blicken voller Leiden . . .

Și ce-i pasă măsluitorului informator istoric-literar I. Sân-Giorgiu de competența critică a aceluiaș R. Scheibler administrată (în „Făt-frumos“ 1937, 118—120) incolorului, prozaicului fălmaci al lui Eminescu, Konrad Richter ?! Critică fixată în verdicte (susținute unele și cu exemplificări) ca acestea :

„Ich bin nämlich ausser stande, den Wert dieser Übersetzungen voll und ganz anerkennen zu können, sondern im Gegenteil zu der Ansicht gelangt, dass sie bei weitem nicht dem entsprechen, was man von einer Übersetzung des grössten rumänischen Dichters verlangen kann, zumal von einer prämierten Übersetzung“ ; „Die Übertragung erscheint mir reichlich schulmeisterhaft, formalistisch und ohne dichterischen Schwung. Sie ist nicht nachempfunden, sondern nur nachgemacht. K. R. fehlt jegliche höhere Inspiration, auch die Verse und Reime stampfen unbeholfen. Von einer Nachahmung der Klangfülle Eminescu's ist nirgends etwas zu spüren, desgleichen ist auch sein gehobener Stil nicht mit ins Deutsche übernommen worden. An vielen Stellen will mir die Arbeit beinahe als eine Banalisierung des Dichters erscheinen. Zumindesten bin ich überzeugt, dass manche Verse in der Richterschen Übersetzung bei einem deutschen Leserpublikum nicht nur eine ganz falsche Vorstellung von Eminescu, sondern sogar ungewollte Lacherfolge erzielen würden“.

Urmează apoi „einige besonders augenfällige Schwupper“ deci exemplificarea cu câteva deosebit de izbitoare năstrușnicii — și continuă Scheibler :

¹⁾ Cf. și cazul semnalat de Victor Morariu în acest buletin pag. 8.

„Ich habe im Vorangegangenen nur die markantesten Fehlerstellen herausgegriffen, ohne eine ganze Reihe von Schiefheiten, Unbeholfenheiten und vagen Ausdrücken besonders zu erwähnen. Betonen möchte ich noch, dass bei Herrn Konrad Richter die grosse Anzahl unnötiger Füllwörter sowie die häufigen Inversionen, meiner Ansicht nach, einen spezifisch schwerfälligen Stil hervorrufen, der alles andere, nur nicht Eminescu ist“; „Soviel ist jedenfalls gewiss, dass mir M. Eminescu zu hoch steht, als dass ich ruhig mitanschen könnte, dass sein Dichtername vor den Augen der deutschen Kritik einer unzulänglichen, obwohl prämierten Übersetzung zum Opfer fällt“.

Ce-i pasă deci mascaralei I. Sân=Giorgiu de toate acestea, când d=sa are cheful 'să braveze opinia publică cu monstruoasă de ficțiuni ca cele înșirate în „Curentul“ (Nr. 3444 din 2 Sept. 1937, sub firma *Eminescu in limba germană*)! D. p.:

„Realizarea poetică a lui Konrad Richter ne apare chiar și după o sumară¹⁾ analiză ca o lucrare impresionantă și de netăgăduită valoare. Konrad Richter a reușit, mai întâi, să alcătuiască o tălmăcire credincioasă în redarea fondului, dar mai ales cu totul deosebită în ceea ce privește redarea în nemțește a stilului eminescian. Cei armonioase și sculpturale versuri ale lui Richter, Eminescu este prin ceea ce are în scrisul său personal și original, tot timpul prezent în tălmăcirea profesorului german. Nici o clipă n'ai impresia unui trucaj de proastă calitate, a unor stângăcii obositoare și inutile, în căutarea unei expresii chinuite, care rămâne totuși copia proastă a unui diletant oarecare. Calitatea mare a traducerii de față este întâi valoarea ei poetică excepțională, care face din această carte de versuri o culegere de sine-stătătoare de poezii minunate. Întâlnim o maturitate poetică și stilistică atât de neașteptată în tălmăcirea lui Konrad Richter, încât ca poate fi cetită, gustată și prețuită ca operă originală, nu ca transpunerea unei lucrări străine“; „Dar traducerea lui Konrad Richter mai are o însușire, fără de care traducătorul nu și-ar fi împlinit în întregime sarcina sa. Eminescu în transpunerea germană a lui Richter rămâne Eminescu...“; „Toate aceste însușiri eminescene Konrad Richter le-a redat în traducerea sa, cu o bogăție de vocabular, de imagini, de culori, de rime și de ritmuri, care face din ea o interpretare cu adevărat congenială a poetului“!

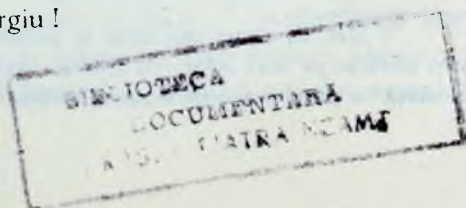
Ba fatalul calificativ se repetă:

„cel mai strălucit poet român a găsit o interpretare deadreptul congenială“!

* * *

Și ce ne mai rămâne?! Dacă n'am ști că sub egida Academiei Române a putut să fie premiat (din indemnul improvizărilor d-lui Ion Petrovici) chiar și monografia =Eminescu a unui Gh. Călinescu — am putea risca și noi un superlativ, opinând că niciodată adevărul n'a fost mai crâncen palmuț decât în aceste noi brutalități publicistice ale lui Ion Sân=Giorgiu!

1) Sumară!!!

Au doară să ne înfrânăm măhnirea, făcând loc supoziției că d-l I. Sân-Giorgiu — spontan sau sub influența cuiva... — s'a constituit în defensor al... Academiei Române¹⁾? Ba e mai bine ca din nou să se evedențieze cât de mult suferă înaltul areopag al literelor românești de pe urma prea înrădăcinatelor sale transacțiuni în familie, de pe urma excesivului *Inzucht* academic (= consangvinitate!...) român...

Iar pentru duminirea celor în drept, ne îngăduim puțină foietare a recentului volum: *Mihail Eminescu, Gedichte übersetzt von Konrad Richter, 1937.*

Așadar: În *Sehnend ertönt* = *Sara pe deal* —

Sehnend ertönt abends vom Berge das Blasen,
Sterne erglühn, Schafe, sie klettern und grasen (pag. 7)

pentru:

Sara pe deal buciulul sună cu jale
Turmele=1 urc', stele le scapără'n cale

— cu impropriul, echivocul, prozaicul *das Blasen*, vrednică pereche a rimei, la fel de prozaică și perfect prisoselnică *grasen*; iar în versul 2, stridentul hiat sintactic *Schafe, sie klettern* cu iarăși impropriul *klettern* = se urcă, se agață (Doamne=păzește — în copaci!...).

Versul 4 din strofa a 2-a (ibidem):

Pieptul de dor, fruntea de gânduri ți-e plină
devine proza: *Runzle die Stirn, Liebe!* — plus samovolnica umplutură *Was muß ich auch säumen?*

În *Bleibe hier* = O, rămâi (pag. 48), ceasornicărescul (iertere-mi-se expresia!) *Sekunden* pentru poeticul *clipe*:

Scheinen Jahre wie Sekunden
Und Sekunden Ewigkeit.

În penultimul vers (pag. 56) din *So duftig...* = *Atât de fragedă*, puerila invenție a traducătorului: *ich werde weinen*; — încât:

Pe fruntea ta purtând coroană
ar fi echivalent cu:

Erscheinst du wohl, *ich werde weinen.*

E în adevăr cazul preconizat de R. Scheibler, că o seamă de versuri ale lui Richter vor înregistra involuntar succese hilariante.

¹⁾ Dar, ca să nu mai târim în pulbere numele înaltei instituții, am dori să-1 știm înfățișat pe acel coleg... al d-lui I. Petrovici, care a putut împinge Academia Română la premiera unui Konrad Richter!

În pag. 111 din *Doina*, umplutura patent-nonsens *heißt es* :

Von Boian bis Dorna fällen
Raupe, *heißt es*, die Kornellen.

În *Peste vârfuri (Großer Mond im Laub)* pag. 130, plasticul *farmec dureros* din versul

Îndulcind cu dor de moarte

— vulgarizat cu : *sterben möcht' ich gerne !*

Dar-mi-te completa absență a rezonanței și a vibrații din *Oda* în metru antic (pag. 135), unde năprasnicul trăsnet

Când *de=odată* tu răsăriși în cale=mi

e desființat cu banalul preambul de *fapt divers* : „*Eines Tages* trateșt mir du entgegen“ ! Și unde explozia supremei răzvrătiri, întreitul strigăt *eu, eu, eu* din „pe mine *Mie redă-mă*“ — e trivializat cu burghezul *beruhigt* și cu desăvârșita spălăcire a superbului *eu=eu=eu* :

Einmal möcht' ich sein, wie ich war, und sterben
Will ich *beruhigt*.

Și iată-l din nou (și permanent!) pe d-l Konrad Richter, recordman al prozaismului : Superba plasticitate din

Se bate miezul nopții în clopotul de=aramă

— cu *Miezul-nopții* aproape personificat, degradată fiind la :

Die erzne Glocke kündigt schon Mitternacht der Welt an (pag. 136)

— așadar cam la diapazonul lui Bolintineanu :

Un orlogiu sună noaptea jumătate

(*Muma lui Ștefan cel Mare*)

Și lamentabila aceasta de proză continuă — fenomenal :

Nur *nimmt* des Lebens Zöllner, der Schlaf, von mir *kein Geld* an

— de parec'ar fi vorba de=un *vameș al zilelor noastre* : *al bacșișurilor...*

Dar fapt și mai grav — și desigur cel mai grav — e, cât de pahiderm rămâne traducătorul față de specifica atmosferă a fondului, când d. p. în locul sihastrei, nocturne însingurări din *Se bate miezul nopții* (evocată și cu atâta sugerație onomatopeică), d=sa mobilizează în... asistență o întreagă *lume* („kündigt schon Mitternacht der Welt an“ !); și când în locul vădirii *atâtor nopți de trudă*, sfâșiate de crân=cena întrebare „A fi? Nebunie și tristă și goală...“, traducătorul re=duce totul la insomnia unei *singure* nopți : „Doch meines Denkens Waage versagt sich *heut* dem Schwunge“, unde și *azi* din versul :

„Ci cumpăna gândiri-mi și azi nu se mai schimbă“ se traduce cu *nici azi, nici în celelalte nesfârșite nopți de veghe!* Și la fel de nevolnică e expresia „Auf *ausgetretne* Wege sucht mich der Tod zu locken“ (*ausgetreten* de cine?) pentru: „Pe căi *bătute-ades* (*bătute* de mine!) vrea moartea să mă poarte“.

Dar teamă=ni-i c'am devenit mult prea exigenți față de posibilitățile traducătorului Konrad Richter...

Și revenim la... aceleași, mereu și veșnic și permanent și etern aceleași deficiențe!...

În *Der tote (!) Stern* (pag. 137), care cu tot calificativul său de *tot* (= mort), nici pe=a zecea parte nu produce impresia de *fost viu*, ca *Steaua* lui Eminescu „*ce=a murit*“... — iarăși umplutura burghezului Richter:

Vom Stern, der dort der Nacht enttaucht,
Hab' neulich ich vernommen...

Te miră că versul al doilea nu spune pe șleau:

„Hab' einer Zeitung ich entnommen“!...

Iar cacafoniile „*ihr wißt's nicht*“ „*er ist's nicht*“, în strofa zugrumată de monotonia fonemiei și mai ales a rimei:

Ob eines toten Sternes Licht
Da oben scheint, *ihr wißt's nicht*;
Er war: *ihr* aber saht *ihn nicht*.
Heut seht *ihr ihn*: *er ist's nicht* —

constituiesc un adevărat pipiricesc frământ de limbă.

Dar,... pour la bonne bouche și mai ales pentru a ne desbăra de tonul macabru și pentru a fi — vorba d-lui Reinhold Scheibler — în adevărată notă Richter=ească, un *clou* final:

Leise seufzen nur die Quellen
Schweigend ruht des Waldes Schwärze,
Doch die Blumendüfte schwellen:
Lösch die Kerze!

în traducerea *Schläfrig sammelt sich zu Neste* (scilicet: das Gevögel! Das Ge=vö=gel!).

Adecă: Devremece „*schweigend ruht die Schwärze*“ (= tăcută hodinește negreața...) — *lösch die Kerze! Lösch die Kerze* („stânga lumânarea!) — ca'n anecdota lui Th. D. Speranță!

Ori — ca să-l ajutăm și noi pe premiul Konrad Richter:

Zieh' aus die Schuh'
Gute Ruh'!

Leca Morariu

Și iarăși premiul (!) Konrad Richter!

I.

Nu se poate să nu dăm publicității acest fragment dintr'o scri-soare¹⁾ a d-lui prof. Reinhold Scheibler, eminent traducător al lui Eminescu, nereușit la concursul Academiei Române (unde s'a po-menit laureat premiul de pomină Dr Konrad Richter !): note cri-tice atât de substanțiale, care și ele dovedesc jalnica nevolnicie a premiului Konrad Richter.

Și rămâne doar să-i cerem scuze d-lui R. Scheibler pentru indiscreția — pe care ne-a impus-o gravitatea cauzei.

L. M.

II.

In Bezug auf Ihre heutige Zuschrift liefere ich Ihnen hiermit meine Übersetzung der vierten Strophe aus dem „Luceafăr“. Sie lautet :

Sie schaut hinaus, wie über'm Meer
Er strahlend aufwärtsgleitet
Und auf bewegten Pfaden her
Die schwarzen Schiffe leitet.

Ich kann nicht gerade behaupten, dass ich mit dieser Über-setzung zufrieden wäre; z. B. will mir das alleinstehende „her“ am Schlusse der dritten Zeile durchaus nicht gefallen, auch die Kurzform „über'm Meer“ anstelle von „über den Meeren“ ist keineswegs das, was man von einer formvollendeten Übersetzung verlangen kann, da-gegen aber darf ich wohl mit Stolz behaupten, dass ich mir ehrliche Mühe gegeben habe, allen Absichten des Dichters gerecht zu werden und ein Maximum von Aequivalenz bei einem Minimum von Mo-dulierungen zu liefern. Sie werden gewiss bemerken, dass ich die Wortfolge des Originals in keiner Weise angetastet habe und auch den tieferen Sinn unbeschädigt wiedergebe.

Dagegen scheint mir die Richtersche Übersetzung ein Muster-beispiel von Pfuscherei und Stümperhaffigkeit zu sein, da sie nicht nur den Dichter verballhornisiert und gedanklich entstellt, sondern sogar seine schönsten Bilder wissentlich unterschlägt.

Mit welchem Rechte führt z. B. Herr Richter das Wort „Meeres-strand“ ein? — Wir wissen doch aus der vorangegangenen Strophe, dass die Prinzessin am Fenster steht. Wenn sie nun von dort aus

¹⁾ datafă: Chișinău 9 Sept. 1937.

„în zare“ schaut, so kann sie doch den Abendstern nur am fernen Horizonte, keinesfalls aber am Meeresstrande erblicken! Zudem liegt ja die Schönheit der eminescanischen Vorstellung gerade, in der himmlischen Ferne des Abendsternes, dem in der Richterschen Übersetzung durch die willkürliche Einführung des massiv-irdischen Meeresstrandes jegliche Distinktion geraubt wird. Wenn Eminescu den Begriff des Meeresstrandes in seinem Bilde benötigt hätte, so hätte er gewiss gewusst, das dieses Wort im Rumänischen „fărm“ heisst; wenn uns aber Herr Richter etwas vom Meeresstrande erzählen will, so kann er es ja tun, — aber nicht in einer Übersetzung des „Lu-ceafăr“, wo der Meeresstrand nichts zu suchen hat.

Weiter lässt Herr Richter den Abendstern „aufgehn und leise funkeln“. Das erweckt natürlich beim erstaunten Leser die absurde Vorstellung, dass der Stern gegebenenfalls auch „laut“ funkeln könnte. Als Folge ergibt sich eine Sinnverzerrung, die der emphatischen und feierlichen Strophe Eminescu's den ulkigen Charakter eines Gassenhauers aufdrückt. So etwas nennt man Heiligtumsschändung! Und das umsomehr, als der Grund für die ungerechtfertigte Einführung des Wortes „leise“ kein anderer ist als der, dass Herr Richter bei der sträflichen Eile, mit der er diese schöne Strophe übersetzt hat, sich nicht genügend Zeit nehmen konnte, um für die fehlenden zwei Versfüsse ein besseres Füllwort aus dem reichen Schatze der deutschen Sprache herauszusuchen, als gerade dieses unglückselige „leise“. Damit ist aber diese Zeile noch nicht abgetan, denn auch das Wort „funkeln“ ist durchaus beanstandenswert. „Funkeln“ bedeutet im Deutschen ein unterbrochenes, flackernd-zitterndes Leuchten von geringer Kraft. Im Originale heisst es aber lapidar und markig: „străluce“ und das ist nichts anderes, als ein machtvolles, sieghaftes Strahlen. Der Übersetzer hätte sich hier sagen müssen, dass schon die rein zufällige fonetische Übereinstimmung des rumänischen „străl-“ mit dem deutschen „strahl-“ die obige Übersetzung geradezu herausfordert; ausserdem hätte er bedenken müssen, dass die dichterische Konprimierung von „strălucește“ in „străluce“ den Begriff einer konzentrierten Leuchtkraft hervorrufen will und demnach keineswegs mit „funkeln“ und noch dazu mit „leise funkeln“ übertragen werden durfte.

Ein ganz sonderbares Ding passiert dem Herrn Übersetzer in der dritten Zeile dieser Strophe. Er hält nämlich das grossartig suggestive Bild: „pe mișcătoarele cărări“ für so unwichtig und belanglos, dass er es einfach unterschlägt und uns dafür etwas ganz anderes

vorsetzt: „und unter ihm die Schiffe ziehn“. Anstat uns also die dichterisch so feinempfundene Vorstellung von den bewegten Meerespfaden (die übrigens auch der deutschen Dichtkunst durchaus nicht fremd ist) in die Übersetzung hinein zu retten, hält er es für unumgänglich notwendig, uns die erschütternde Neuigkeit mitzuteilen, dass die Schiffe nicht über dem Abendstern hinwegziehen, sondern unter ihm. Ich glaube, dass mich eine derart sinnlose und hässliche Vergewaltigung des erhabenen Urtextes gar wohl zu schärfster, aller-schärfster Beanstandung berechtigt. Von Kritik kann hier keine Rede mehr sein, da die Arbeit im wahrsten Sinne unter aller Kritik ist!

Um das Mass vollzumachen, liefert uns Herr Richter auch in der vierten Zeile unserer Strophe eine Musterkollektion von argen Schwuppersn. „Corăbii negre“ sagt Eminescu. Aber der Übersetzer findet, dass das Attribut *schwarz* für Schiffe nicht recht geeignet ist und ersetzt es daher durch „dunkel“. Er hat also auch hier den Dichter nicht verstanden. Er weiss nicht, dass Eminescu hier vor unseren Augen ein antikes Bild entrollen will, dass er von Zeiten spricht, wo die Schifffahrt ohne Kompass nur nach den Sternen ihre Wege fand, und dass er aus diesem Grunde in ganz bewusster Weise das berühmte homerische Epithet der schwarzen Schiffe benutzt. Der Herr Übersetzer weiss nicht, dass die jahrtausendealten Epitheta Homers, wie „die graue Salzflut“, „der männermordende Kampf“, „die oxsenäugige Athene“, „die schwarzen Schiffe“ und andere zum ehrwürdigen, traditionellen Rüstzeuge der Poeterei gehören und dass auch Eminescu ihnen seine Achtung nicht versagt, indem er für die Hebung seines Ausdrucks den Schiffen das durch Homer geweihte Beiwort „schwarz“ hinzufügt. Er weiss auch nicht, dass dieses Epithet in der deutschen Sprache genau dieselbe Wirkung hervorruft, indem es der Ausdrucksform einen klassischen Hauch verleiht, und er zieht es daher vor, das ihm wunderlich erscheinende „schwarz“ durch das unbestimmte und wässerige „dunkel“ zu ersetzen. Er wollte weiser sein als Eminescu und ist doch zwei Nasenlängen hinter ihm zurückgeblieben. Ausserdem passiert ihm hiebei ein unangenehmes Missgeschick: er bringt uns nämlich das Eigenschaftswort „dunkel“ im Nominativ Pluralis „dunkeln“ und bemerkt dabei nicht, dass die Gleichheit dieser Form mit dem Infinitiv und der 3. Pers. Plur. Präs. des Zeitwortes „dunkeln“ zu den entzückendsten Missverständnissen Anlass gibt. Man weiss demnach nicht, ob bei ihm die Schiffe dunkel sind, oder ob sie dunkeln. Nun mag

dies wohl im Grunde genommen dasselbe sein, es trägt aber gleichwohl nicht zur Verschönerung des Stiles bei, wenn sich solche grammatische Unbeholfenheiten in einen dichterischen Ausdruck einschleichen. Der poetische Stil soll doch bekanntermassen gewählt, nicht wahllos sein! Hierzu kommt noch, dass Herr Richter zwischen dem Hauptwort *Schiffe* und seinem Attribut *dunkeln* einen ganzen Nebensatz „von ihm geführt“ hineinflickt. Hiergegen muss leider energisch protestiert werden, da sich dieser Nebensatz nicht an das Hauptwort anschliesst, sondern von ihm noch durch den Infinitiv „zieh“ getrennt wird. Als Resultat ergibt sich eine syntaktische Missgeburt, die wir aus Pietätsgründen nicht dem Dichter Eminescu in die Schuhe schieben dürfen.

Als letzten und kardinalen Punkt meiner kurzen Analyse möchte ich hervorheben, dass es völlig unverständlich ist, warum der Herr Übersetzer das kurze und würzige „duce“ in die passive Form „von ihm geführt“ überträgt und diesem Worte des Dichters eine nebensächliche Betonung gibt. Der Hauptzweck der Strophe liegt doch zweifellos darin, den Abendstern in seiner kosmischen Eigenschaft als Herrn der Meere zu zeigen und die nautische Bedeutung seiner mystischen Beziehungen zur „grauen Meeresflut“ zu beleuchten. Das erreicht der Dichter dadurch, dass er die gefährlichen „mişcătoarele cărări“ einem geruhsamen und machtvollen „duce“ gegenüberstellt.

Dass unserem Dichter die Vorstellung vom Abendstern als einem Lenker der Meeresgeschicke und sogar einem Retter in Seenot des öfteren vorgeschwebt hat, das ersehen wir auch aus dem Fragment gebliebenen Seemannsgebet:

Rugămu-ne 'ndurărilor
Luceafărului mărilor..

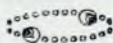
Es steht wohl ausser jedem Zweifel, dass der Dichter bereits in dieser vierten Strophe seines Werkes die universale, hellstrahlende und über allem Weltchicksale stehende Urgewalt des Abendsternes vorführen wollte. Und es ist ebenso zweifellos, dass die gedankenlose Übertragung des aktiven „duce“ durch eine verseichtete Leidensform der scharfen Prägnanz des Dichters die schönste Spitze abgebrochen hat.

Wenn ich alles oben ausgeführte in eine kurze Bewertung zusammenfasse, so kann ich es mit vollem Recht als erwiesen betrachten, dass Herr Konrad Richter in seiner Übersetzung der vierten Strophe des „Luceafăr“ auch nicht einen einzigen Gedanken des Dichters zur

Geltung gebracht, sondern im Gegenteil, unter völliger Nichterkennung der Absichten Eminescu's, ein lächerliches Zerrbild geschaffen hat, das nicht einmal eine entfernte Ähnlichkeit mit dem Original aufweist.

.....

Reinhold Scheibler

Din Tasso de Goethe*)

(Manuscriptul academic 2259, f. 40 v.)

Prima aruncătură a unei încercări părăsite. Atributele adnotate pentru laur: *gingaș*, *mlădios*, *svelt*, și *ramuri* pentru *crengi*, înseamnă că Eminescu abia găsea un cuvânt și-l surprindeau și altele. De ce nu ni l-a dat el pe Tasso?!

* * *

(Princesa)

Tu mă privești zimbînd, Eleonoro;
Apoi privești la tine, zimbești iar.
Ce ai tu? Fă să știe și-o amică.
Tu pari că cugești, însă pari feric.

(Eleonora)

O da, princesă, cu plăcere văd
Cum suntem rustic noi împodobite.
Părem mult fericite păstorite,
Ca'a fericîților ni-i ocuparea.
Făcem cununi. Aceasta cu flori varii,
S'imflă din ce în ce sub mîna mea;
Iar tu, cu simț mai 'nalt, suflet mai mare,
Ales-ai laurul (cel?) delicat și svelt.

(Princesa)

Crengile care-i împletiam pe gânduri,
Ele-au găsit un cap de ele demn
Grată le-așez pe capul lui Virgil.

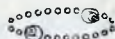
*) Din inedita eminescologie a lui Gh. Bogdan-Duică, rămasă în mapa redacției noastre.

(Eleonora)

Iar eu cununa=mi veselă și plină
 Apăs pe frunte maistrului Ludvig
 El cu=a lui glume 'n veci nevestezite
 Aibă de noua primăvară parte.

p. conformitate

Gh. Bogdan=Duică

Șase versuri de Eminescu¹⁾

Mulți dintre noi le știm pe din afară cele șase versuri pe cari stăm să le lămurim astăzi. Le recităm, nu că le-am fi memorat cu dinadinsul, ci fiindcă s'au insinuat memoriei noastre prin virtualitățile sonorității și sugerației lor. Deci

1. printr'o anumită muzicalitate onomatopeică:

Se bate miezul nopții în clopotul de=aramă
 Și somnul vameș vieții nu vrea să=mi ieie vamă

Aramă—vameș—vamă, cuvinte intens=sonorizate cu consonanta fonică *m* („care sună metalic“), — și foarte binevenite pentru a evoca impresia *dângătului* de clopot (care sună, fiind atins de miezul=nopții).

Știm doară — și știm cu precizie matematică, dela fundamentalul studiu al lui G. Ibrăileanu încoace: *Eminescu, Note asupra versului*²⁾ — că una din genialele intuiții ale formei în poezia lui Eminescu, una dintre condițiunile cu cari se realizează acea mirifică muzicalitate a poeziei eminescene consistă și 'n faptul că lexicul acestei poezii abundă în sunetele nazale, durative *n* și *m*, „consonantele cele mai muzicale ale limbii (singurele³⁾ care sună metalic), mai muzicale în combinație⁴⁾ cu alte consoane“ (*Studii literare* 179). Ibrăileanu

¹⁾ Curs public ținut la Universitatea „Regele Carol II“, Cernăuți în 11 Dec. 1936.

²⁾ Eseu apărut în „Viața românească“ 1929 și apoi în volumul *Studii literare* 1930, din care vom cita, arătând pagina.

³⁾ Singurele ?? Dar nici *v* nu e departe de ele: Sunet durativ=fonic.

⁴⁾ *Schimbă—limbă; talanga—creanga*. — Și rămâne să=l completăm pe d=l L. Găldi, în ale sale atât de prețioase precizări privitoare la *Geneza sonetului „Venefia“* (v. buletinul „Mihai Eminescu“ An. VII 1936, 113 și Extras 1936, 19), că dacă 'n sonetul *Venefia* Eminescu „a dat preferință arhaicului (recte: moldovenescului) *șintirim* (în loc de: *cimitir*), tot așa ca și 'n var(ian)ta *Melancoliei“*, motivul fu a=ceeaș mai pronunțată sonoritate a cuvântului *șintirim*. Și nu uităm că și 'n *O mamă..* Eminescu a optat pentru mai sonorul *șintirim*.

arată (ibidem 180) că 'n *Mai am un singur dor*, între 17 rime, 9 rime (aşadar peste 50%) conţin sonorităţile *n* şi *m*: *lin—senin*, *fla—muri—ramuri*, *într'una—luna*, *talanga—creanga*, *vânt—sfânt*, *înainte—aminte*, *cetini—prietini*, *cânt—pământ*, *patemi—singurătate=mi*. Aşadar — repetăm — peste 50% cuvinte sonorizate cu fonemele *n* şi *m*, deşi, — precizează Ibrăileanu (180) — „*n* şi *m* formează numai 10% din consoanele limbii”!

Faptul acestei minunate rezonanţe a limbii lui Eminescu nu e însă rezultatul unui simplu artificiu îndârjit=căutat, îndârjit=voit; nu produce impresia de „mijloc inferior” (Ibrăileanu, 180), cum, evident, e cazul la alţii, d. p. la Al. Macedonski în versul (citat de Ibrăileanu)

Legând ani vani d'ani vani

— vers, care chipurile — sună a clopot! Ci „armonia intuitivă” (Ibrăileanu 181) din poezia lui Eminescu a rezultat „ca o întâmplare binevenită”, „ca efect al muzicii” din *sufletul* poetului, „ca produs al instinctului poetic, şi nu al voinţei conştiente” (Ibrăileanu 181—182).

Dar versurile iniţiale din *Se bate miezul nopţii* ni s'au impregnat şi prin alte virtualităţi onomatopice, fiind destul de intens vârstate cu sibilantele *s*, *z*, *f*, *ş*, — sunete adecvate tainicului cadru nocturn. Ca'n celebrul vers virgilian:

...et iam nox umida caelo
praecipitat suadentque cadentia sidera somno

— sau, rămânând în cuprinsul poeziei lui Eminescu, — aceeaşi vrajă a sibilantelor:

San=Marc sinistru miezul nopţii bate.

La fel aice, o foarte sugestivă sibilare:

Se bate miezul nopţii în clopotul de=aramă
Şi somnul vameş vieţii nu vrea să=mi ieie vamă.

Şi nu numai atât. Onomatopeea e susţinută nu numai cu surul şi şopotul şi şuetul sibilantei, ci şi cu sonorităţile realizate de aliteratiunea „vameş vieţii — vrea ...vamă” (*v* fiind şi dânsul durativ=fonic şi aproape echivalent cu *n* şi *m*). Iar dangăţul *aramă—vamă*, deosebit de sonor, prin pregnanţa rimei, mai răspunde şi cu răsunetul *somnul*, *vameş* şi *să=mi*¹⁾ (ieie vamă).

¹⁾ care dacă e articulat glissando *să=m=ieie* (fără *i* scurt la finea lui *m*), e şi mai rezonant.

Înțelegem deci cu ce fel de mreje fonice, cu ce fel de încântec al sunetelor, aceste versuri ne-au învăluit subconștientul memoriei, înstăpânindu-se așa fel asupra ei (asupra memoriei), încât deodată ne pomenirăm că le știm pe-de-a-roșul...

Dar — ziceam — nocturna *Se bate miezul nopții* s'a grefat memoriei noastre nu numai prin calitățile ei acustice, ci și prin altă sugerație a ei:

2. prin acea mistică învăluire a ideii (grava idee, care 'n extremele ei cântărește problema vieții și a morții) într'o tăinuitoare formulare, aproape sibilinică, — încât aceste spuse rămân — cum ar zice ¹⁾ chiar Eminescu — „abia 'nțelese, pline de 'nțelesuri“.

Și urmează să descifrăm acum și idea, ideile încifrate de Eminescu în cele șase versuri cari, la prima audiere, cu adevărat sunt *abia 'nțelese*, dar totuși *pline de 'nțelesuri*. Va să zică grele de atâtea înțelesuri, pe cari însă, dintr'odată, nu le poți lămuri, ci abia le adurmeci. Misticul cuprinde în sine o specială magie, o deosebită putere atractivă ²⁾. E cazul aici.

* * *

Nocturna reflexiune a lui Eminescu se preludiază cu o foarte sugestivă metaforă, care 'n acelaș timp e o superbă personificare:

Se bate miezul nopții în clepotul de-aramă.

Îl vezi, îl simți aproape palpabil pe acest *Miez-al-nopții*, așa cum ți l-a vădit basmul popular. L-am putea deci ortografia cu marjusculă: *Se bate Miezul-nopții...*

Mitologia populară ³⁾ îi mai zice și *Miez-de-noapte*, dar și *Miază-noapte*. Eminescu întrebuințează tustrele formele: *Miezu-nopții* în *Călin Nebunul*, versiunea în proză ⁴⁾, — *Miez-de-noapte* în *Călin Nebunul*, redacția versificată ⁵⁾ — și *miază-noaptea* în poema drama-

¹⁾ În sonetul document autobiografic *Trecut-au anii*, unde e vorba de
Povești și doine, ghicitori, eresuri,
Ce fruntea-mi de copil o 'nsenină,
Abia 'nțelese, pline de 'nțelesuri...

²⁾ cf... și versul din *Călin*:

Dulci cuvinte ne'nțelese, însă pline de 'nțeles.

³⁾ Vezi L. Șăineanu, *Basmale române* 1895, pag. 1060 — și Tudor Pamfile, *Mitologie românească, I: Dușmani și prieteni ai omului* 1936, 157, 230 și 236.

⁴⁾ Cf. M. Eminescu, *Literatura populară, comentată de D. Murărașu* pag. 441 și 442.

⁵⁾ ibidem (ed. Murărașu) pag. 325.

tică *Mureșianu*, din care s'a desprins apoi nocturna *Se bate miezul nopții*¹⁾. Versiunea (folcloric=mai=frecventă) *miază=noaptea* o întîm-pinăm și 'n variante ale sonetului *Veneția*²⁾, — în versul

San-Marc sinistru miezul=nopții bate

în loc de :

Din turnul Marcu miazănoaptea bate

sau :

(Sinistrul) San Marco sinistru mează=noaptea bate

sau :

San Marc sinistru miază=noaptea bate —

acest sonet fiind muncit de Eminescu (după cât știm) în cel puțin 19 variante.

Și putem răspunde și întrebării de ce atât de sensibilă intuiție estetică a lui Eminescu l-a schimbat pe primordialul *miază=noapte* în definitivul *miezul=nopții*. Răspundem, completând răspunsul dat de d-l L. Gálđi („Mihai Eminescu“ VII 1936, 112 și Extras 18): că înlocuirea lui *miază=noaptea* cu *miezul=nopții* „eliminează . . . diftongii prea numeroși“. Desigur evitarea unei asemenea îngrămădiri de sunete e și dânsa o chestiune de eufonie pe care sensibilitatea lui Eminescu știa s'o sesizeze. Dovadă pentru această subtilă nuanțare în polarizarea sonorităților e d. p. că'n suava evocare lirică

Atât de fragedă te-asameni

Cu floarea albă de cireș —

moldoveanul Eminescu (atât de moldovean³⁾, nu odată!) a ocolit ca-cofonia⁴⁾ idiomului moldovean

Și-ai să-mi răsai ca o icoană

A pururi verginei Marii . . .

înlocuind-o cu altă schemă a viitorului :

Și-o să-mi răsai ca o icoană . . .

Dar în cazul substituirii *miază=noaptea*—*miezul=nopții* e și mai

¹⁾ Cf. M. Eminescu, *Poesii postume* 1908, 201 și 281, și mai ales Mihai Eminescu, *Poesii, Ediție îngrijită de Constantin Botez*, 1933, 474. — Iar poema *Gemenii* (cf. cit. *Poesii postume* 1908, 217 și cit. ediție C. Botez 474) cizelează acu versul: „Și somnul — vameș vieții — să nu-ți mai ieie vamă“.

²⁾ Cf. citata ediție C. Botez, 495 și 496³⁾ și citatul studiu al d-lui L. Gálđi. — Ediția C. Botez, 2C5 îi revendică sonetului *S'a stîns viața falnicei Veneții* titlul: *Veneția*.

³⁾ Cf. d. p. G. Ibrăileanu, *Studii literare* 167—168.

⁴⁾ Fapt sesizat de G. Ibrăileanu.

mult. *Miază=noaptea* nu e atât de *noapte* ca *Miezul=nopții*. *Miază=noaptea* cu alba sonoritate a celor 3 *a* (*Miază=noaptea*) e mult prea albă¹⁾ — față de *Miezul=nopții* cel mohorit=vârstat cu sunetul *u*, și deci umbrît și binevenit pertru evocarea peisajului nocturn. Și nu numai atât; *Miezul=nopții* mai aducea în plus și aportul a încă unei sibilante: *t* (din *nopții*), sporind efectul susurător al acestor tănuitoare versuri intens învăluite în șopotul sibilantelor:

Se bate miezul nopții...

Și somnul, vameș vieții... —

ca și 'n cazul sonetului *Veneția*:

San Marc sinistru miezul=nopții bate.

Iată deci motivele pentru cari Eminescu a înlocuit *miază=noaptea* cu *miezul=nopții*.

Stăruind în valorificarea formei acestui prim=vers, insistăm și asupra predicatului *se bate*. Cum *se bate* personificatul *Miez=al=nopții*? Dintru'ntâi Eminescu scrisese: *se sbate*. Era o nuanță prea violentă. *Se sbate* cineva care e prins, reținut împotriva voinței sale. *Se zbate* năvalnic biata pupăză dela Humulești, găbuită de *Nic' a lui Ștefan a Petrei*. În cazul nostru Eminescu s'a fixat asupra formei *Se bate miezul=nopții*... — pentru a ne traduce senzația că: venit de undeva din vastul, profundul imperiu al nopții, *Miezul=nopții* se bate *larg=cadențat* în gura de aramă a clopotului...

Dar ceea ce urmărim acum e mai ales *idea* închisă în fiecare dintre versurile poeziei *Se bate miezul nopții*. Și deci, versul prim vestește: E ceas de *miază=noapte*. Bolintineanu, mai puțin poet, ar fi zis, — aproape cotidian de obișnuit:

Un orologiu sună noaptea jumătate.

Al doilea vers se reliefează și dânsul metaforic:

Și somnul, vameș vieții, nu vrea să=mi ieie vama.

Somnul — *vameș vieții*; adică: stând strajă pe hotarul dintre viață (trezvie) și vis (împărăția visului fiind identică cu *imago mortis*²⁾), cu

¹⁾ ... încât nu subsemnatul a putut spune ceea ce=i atribue greșeala de tipar (?) din „Glasul Bucovinei“ (An. XIX 1936, Nr. 4965) că: *Miază=noaptea* „sub raport fonetic e plin de întunec“! Dimpotrivă!

²⁾ Iar biografiile mărturisesc că'n ceasuri de crâncenă răstriește, Eminescu, cu ardoare se refugia în cetatea de plumb a somnului și apoi zicea că cea mai fericită parte din viața omului e somnul. *Somnul* e deci un fel de fărâma, sau cel puțin de surrogat de Nirvană.

împărăția morții), ca un vameș își așteaptă prețul vămuirii, pentruca, poate să-ți dea drumul în nirvaneicul imperiu al visului.

Și iarăși o chestiune de formă : arhaizantul genitiv (cu aspectul unui dativ din zilele noastre) *vameș vieții*, — deci nu *vameș al vieții* ca'n româneasca actuală, ci așa ca'n graiul strămoșesc *vameș vieții*, *Domn țării Moldovei*, *Mitropolit Moldaviei*, *Episcop Hușului*.. *Vameș vieții* zice Eminescu profund cunoscător al limbii românești arhaice, — nu *vameș al vieții*, ceea ce-ar fi mai curent și deci mai puțin impresionant, mai puțin grav, mai puțin solemn. Iar dovezile pentru măiestria lui Eminescu de „a turna în formă nouă limba veche și'nțeleaptă” pot fi abundent citate ; d. p. :

Aspectul fonetic :

Magul priivia ¹⁾ pe gânduri în oglinda lui de aur

(*Egipetul*)

Aspectele morfologice :

Genetivul și dativul feminin arhaic : cei = celei (cf. : Treimii *cei* de o ființă) :

Prin umbra pădurii *cei* dese

(*Speranța*)

El deșteaptă'n sânul nostru dorul țării *cei* străbune

(*Epigonii*)

Să'nveți a fi icoana iubirii *cei* eterne ²⁾

(*Nu mă 'nțelegi*)

Poate-ar învia în ochiu-i ochiul lumii *cei* antice

(*Scrisoarea V : Dalila*)

Plutind de asprul viscol al morții *cei* de veci

(*Apari să dai lumină*)

Căci iarăși este umbra iubirii *cei* de veci

(*ibidem*, ed. Scurtu 1908, 232)

Căci este umbra blând'a iubirii *cei* de veci

(ed. Ibrăileanu I 316, II 296 și C. Botez 247)

În lanțul lumii *cei* cu-o mie limbi

(*Fata în grădina de aur*, citata ed. D. Murărașu 351)

'Și'ndreaptă ruga-i milei *cei* eterne

(*ibidem* 355)

¹⁾ Cf. ed. I. Scurtu 1908, 89 și ed. C. Botez, 1933, 28. — În ambele ediții G. Ibrăileanu (I-a 41 și a II-a 21), greșeala actualizării : *priivia* !

²⁾ Vezi ediția I. Scurtu 1908, 189.

Pers. a 3-a sing. a auxiliarului : au = a (cf. : Christos au învia din morți) :

El singur zeu stătut=*au*¹⁾ nainte de=*a* fi zeii
 Și din noian de ape puteri *au* dat scânteii
 (Rugăciunea unui Dac, ed. Scurtu 1908, 245)

Mâna care=*au* dorit sceptrul universului și gânduri
 Ce=*au* cuprins tot universul încap bine'n patru scânduri...
 (Scrisoarea I-a)

Pers. 1-a plur. a perfectului simplu : văzum

M'a fermecat cu vr'o scânteie
 Din clipa'n care ne *văzum*?
 Deși nu e decât femeie,
 E totuși altfel nu știu cum
 (De-or trece anii)

Optativul perifrastic cu infinitivul amplu : aș zburare

Aș zburare
 Pe=*al* tău sân gemând de dor
 (O călărire în zori)

Aspectele sintactice :

Dubla articulare :

Al lumii'ntregul simbur, dorința=*i* și mărirea...
 (Împărat și proletar)

Repetarea pronumelui : l-a spăla u=l

L=*a* spălatu=*l*, pieptănatu=*l*
 — — — — —
 La icoane l=*a*'nchinatu=*l*
 (Miron și frumoasa fără corp ed. Murărașu 359)

A crescut cum l=*a* menitu=*l*
 — — — — —
 Cine=*l* vede l=*a*'ndrăgitu=*l*
 (ibidem 360)

Și nu pot ca să=*l* apucu=*l*
 (ibidem 363)

Superlativul perifrazat cu „mult“ :

Mult bogat ai fost odată, mult rămas=*ai* tu sărac
 (Călin)

¹⁾ Edițiile Ibrăileanu (I 117, II 97) și C. Botez 105, arbitrar inconsecvente, modernizează în versul prim : „stătut=*a* înainte“, daz mențin forma veche în versul al doilea : „puteri *au* dat...“ ! — Cf. și Motto la partea I din *Strigății* : „...că trece aceasta ca fumul de pe pământ. Ca floarea *au* înflorit, ca iarba s'au tăiat, cu pânză se înfășură, cu pământ se acopere“.

Mult frumoasă e pădurea cu=a ei trunchi de aur roș
(Călin Nebunul, citata ed. D. Murărașu 334)

Topica : ducu=vă

V'aji dus cu anii=mi, ducu=vă dorul
(Visuri trecute ed. Scurtu 1908, 11)

Topica lui „foarte“ :

Un dor nenvins și îndărătnic foarte
(Miron și frumoasa fără corp, Varianta ed. Murărașu 376)

Negația nereduplicată : Nici știu cum aș începe

Nu caut vorbe pe ales,
Nici știu cum aș începe
Deși vorbești pe înțeles,
Eu nu te pot pricepe
(Luceafărul)

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar ...
(Pe lângă plopul fără soț)

Da'mpăratul nici gândește să li deic=așa comoară
(Călin Nebunul, ed. Murărașu 322)

Da țiganul nici mai știe, fața lui îi numai scrum
(ibidem, ed. Murărașu 339)

Aspectul semantic stau = devin, ajung ¹⁾ ;

El singur zeu stătu=au nainte de=a fi zeii
(Rugăciunea unui Dac)

Azi când ești prea mult inger și prea puțin femeie
Frumoasă cum nici Venus nu a putut să steie
(Nu mă'nfelegi, ed. Scurtu 1908, 190)

Și, — ca să revenim la desghiocarea ideii : Somnul, iarăși oarecum personificat, deși eterat personificat, în ipostaz de vameș așezat pe hotarul dintre viață și inexistență, nu vrea să primească obișnuita vamă, pentru a=mi da intrare în atât de râvnita, nirvaneica împărăție a nemiinței.

Primele două versuri cuprind deci următoarea idee : E miez de noapte, dar somnul nu vrea să mă facă părtaș împărăției lui.

Și acum, consecințele acestei noptatece privegheri, — exprimate

¹⁾ Cf. *Codicele Voronețean* 74/12—13: stătuu giudecatu și Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 1910 pag. 1480 (unde e citat chiar versul din *Rugăciunea unui Dac*).

într'o și mai învăluită formă; formă muiată în penumbrele târziilor ceasuri de noapte, și adecvată întregului tablou nocturn:

Pe căi bătute adesea vrea moartea să mă poarte;
S'aseamăn întreolaltă viață și cu moarte.

Nu mai e acum nevoie să personificăm această *moarte*, s'o ridicăm la grafia cu majusculă; ci pentru a da cu atât mai mult relief covârșitoarei singurătății și dezolări a celui bântuit de insomnie, tălmăcim cuvântul *moartea* cu: *gândul morții*, *gândul la moarte*. Va să zică: *gândul morții*, *gândul neînțelegerii* mă ispitește din nou, vrând să mă poarte pe căi de atâtea ori colindate. Mai precis: *Gândul morții* mă'mbie să aseamăn, să cumpenesc întreolaltă viața și cu moartea: care din două o fi cea adevărată, și care cea mai vrednică de neostoiful nostru dor...

Sunt căi (ale gândului și ale gândurilor) foarte des bătute, aceste gânduri despre rostul vieții și despre rostul și taina morții — mărturisește poetul teoretic. Precum în adevăr, de-atâtea ori le-a mărturisit în opera sa, fie chiar numai în cea stihuită:

Moartea succede vieții, viața succede la moarte,
Alt sens n'are lumea asta, n'are alt scop, altă soarte —
(*Epigonii*, 1870)

Și-apoi cine știe de este mai bine
A fi sau a nu fi? Dar știe oricine,
Că ceea ce nu e, nu simte dureri —
Și multe dureri=s, puține plăceri.

A fi? Nebunie și tristă și goală:
Urechea te minte și ochiul te'nșeală;
Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic —
Decât un vis sarbăd, mai bine nimic.
(*Mortua est*, 1871)

Când știi că viața=aceasta cu moarte se sfârșește,
Că'n urmă rămân toate astfel cum sânt, de dregi
Oricât ai dreg'e'n lume — atunci te obosește
Eterna alergare... și-un gând te=ademeneste;
Că vis al morții=eterne e viața lumi'ntregi.
(*Împărat și proletar*, 1874)

Și nu numai versificația adolescentă, dar și cea definitivă stă mărturie pentru eminesceanul *to be or not to be*:

Poți zidi o lume'ntrăgă, poți s'o sfărâmi... orice ai spune
 Peste toate o lopată de țărână se depune,
 Mâna care au dorit scepтрul universului și gânduri
 Ce au cuprins tot universul încap bine'n patru scânduri

(*Scrisoarea I*, 1881)

Din sânul vecinului ieri
 Trăește azi ce moare,
 Un soare de s'ar stânge'n cer,
 S'aprinde iarăși soare.

Părând pe veci a răsări,
 Din urmă moartea-l paște,
 Căci toți se nasc spre a muri
 Și mor spre a se naște

(*Luceafărul*, 1883)

Se pare cumcă alte valuri
 Cobor mereu pe același vad,
 Se pare cumcă-i altă toamnă,
 Ci'n veci aceleași frunze cad.

Naintea nopții noastre umblă
 Crăiasa dulcii dimineți;
 Chiar moartea însași e-o părere
 Și un visternic de vieți

(*Cu mâne zilele-ți adaogi*)

Iată deci cât frământ confirmă confesiunea poetului :

Pe căi bătute adesea vrea moartea să mă poarte,
 S'aseamăn întreolaltă viață și cu moarte.

Și lugubru cântec de noapte, atât de imbibat eminescean în
 toată structura sa, continuă pe aceeași alegorizantă și tănuitoare ex-
 presie metaforică :

Ci cumpăna gândiri mi și azi nu se mai schimbă
 Căci între amândouă stă neclintita limbă.

Imaginea *cumpăna gândiri mi* ne asigură că traducerea lui
s'aseamăn cu să cumpenesc, să cântăresc (întreolaltă viața și cu
 moartea) e tălmăcirea justă.

Aceeași imagine pentru șovăirea, cumpenirea gândului — o
 avem și'n *Glossă* :

Nici încline a ei limbă
 Recea cumpăn' a gândirii
 Înspre clipa ce se schimbă
 Purtând masca fericirii —

Și care continuă a fi idea? *Cumpăna gândiri=mi*, deci gândul meu împărțit în două, când pentru viață, când pentru moarte, rămâne neclintit, neschimbat, neputându-se nici ¹⁾ azi (= „și azi”) decide. Căci între amândouă (între viață și moarte) limba cumpenei, limba din cântarul minții stă neclintită („stă neclintita limbă” — zice versul, iar noi simțim că adjectivul *neclintita* e adverb, tradus exact cu stă *neclintit*).

Rezumativ: Deși în ceas de adâncă noapte și de târzie priveghere gândul mă ademenește să cântăresc de e mai bună sau mai reală viața sau de-i mai aieuea și mai preferabilă moartea, totuși gândul nici acum nu poate hotărî nimic, rămânând suspendat între amândouă înfricoșatele întrebări.

Să nu uităm a sublinia faptul că cuvântul *limbă*, împreună cu atributul său (*neclintita limbă*), după ce adineori fusese vorba de *clopotul de=aramă* (în care se *bate* Miezul=noptii) — e producător de echivoc, limba *cântarului* putând fi vag confundată cu cea a *clopotului*. Cuvântul *limbă* sporește și el deci atmosfera de clar=obscur, adică *mistic* ²⁾ poemei.

Iar idea integrală din *Se bate miezul nopții* e mult mai puțin pesimistă decât categoricele negații din poezia începătoare a lui Eminescu:

Decât un vis sarbăd, mai bine nimic

și:

Că vis al morți=etern e eterna e viața lumi'ntregi

— precum atmosfera generală a acestor faustice și faustiene chinuri asupra rostului vieții și asupra profunde taine a morții e perfect eminesceană.

Se bate miezul nopții e prin excelență chintesență eminesceană, ba chiar, sub anumit raport, prin ezitarea pesimismului (împins odioasă până la suprema negație), — e oarecum concluzie și sinteză pentru poezia filosofică a lui Eminescu.

Un anumit optimism ar putea întrezări aici și-un fel de punte înspre acel *optimism al lui Eminescu* care colcăie năvalnic în filipicele din „Timpul” și care gâlgăie năprasnic în fulminanta imprecăție din *Doina*.

Leca Morariu

¹⁾ Acest „și azi” e echivalent (și e sau nu e perfect echivalent?) cu *nici azi*; în orice caz el traduce ideea: și azi ca și'n celelalte nestărsite nopți de trudnică veghe.

²⁾ Și evident „și azi” e mai mistic decât mai obișnuitul „nici azi”...

Nunta goangelor la Eminescu

În studiul care prefătează *Literatura populară* a lui Eminescu (publicată la „Scrișul românesc” din Craiova, colecția „Clasicii români comentați”), fiind vorba de celebra nuntă a goangelor din poemul *Călin*, d-l D. Murărașu, îngrijitorul și comentatorul acestei ediții, înzestrat cu o largă orientare în folclor, se întreabă (pg. 103):

„Nu va fi cunoscut Eminescu vr'un model poporan care să-i fi sugerat unele elemente?”

Și conștiinciosul eminescolog se referă, documentar, la versurile din *Harap Alb* al lui I. Creangă, unde e vorba de aceeași participare a insectelor la nunta împărătească.

Noi răspundem afirmativ. Interesul pentru micile vietăți e frecvent în literatura noastră populară. Studiul lui Sim. Florea Marian, — *Insectele în limba, credințele și obiceiurile Românilor* (Buc. A. A. R., 1903) — fojgăie de poezia gângăniilor (pg. 487):

Urechiușă	Un cosaș	Un cocoș
Stă la ușă;	Ceteraș;	Toarnă 'n coș;
Doi fânțari,	Două muște	O găină
Lăutari;	Fac haluște;	Strânge fărînă.

Acelaș S. Fl. Marian (ibid. 492) ne relatează că 'n satul Tișăuți din ținutul Sucevii, spre a se descotorosi de gândacii (șfabii) de casă (= *Periplaneta orientalis*), locuitorii îi descântă, enumerându-i câte doi-doi și, introducându-i într'o țeavă de soc, după ce s'alcătuiește o 'ntreagă nuntă, îi scot în drum. Iată descântecul care ne prezintă o adevărată nuntă a goangelor:

Aceștia=s mirele și mireasa;	Aceștia=s vătăjei și druște;
Aceștia=s socru și cu soacra;	Aceștia=s cei ce vreau să 'mpuște;
Aceștia=s socrii cei mari;	Aceștia=s lăutari;
Aceștia=s nunii cei mari;	Aceștia=s bucătari.

În capitolul *Note literare* din colecția noastră de *Cântece populare istroromâne* (Cernăuți 1936, pg. 59—60: CI—CII), notăm acelaș motiv de nuntire a goangelor la Tudor Pamfile (*Cântece de țară*, A. A. R., Buc. 1913, pg. 302), apoi la Aromâni (colecția P. Papahagi, *Din literatura populară a Aromânilor*, Buc. 1900, pg. 926) și la Istroromâni (colecția noastră, cântecele CI și CII, pg. 36—37). Tema e deci integral panromânească. Cirebirii își ziceau cântecul.

(mărturia lui Ioje Micleuş, cf. op. cit. pg. 44) la nuntă: „după ce se răs=săturau de mâncare şi băutură şi se îmbătau“:

S=a Comaru untrat
Cu Musca ănsurat.
Svachia pre pir a cl'emat.
Şi Asiru za cumpara
Şi za sfetnişe Asira. etc. etc.

De reţinut este zicerea cântecului la masa mare. Deci, ca şi 'n *Călin*. Se vede că Eminescu a cunoscut atare nuntire şi atari cântece. Poate că dela asemenea prilejuri a notat (M. Eminescu, *Litera=tura populară*, ediţia D. Murăraşu, CLVIII pg. 195) specimene ca :

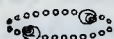
— Mere racul a peşi	— N'am venit ca să prânzesc,
La broscuţa 'n pipirig.	Ci=am venit să te peţesc.
Află broasca nevedind.	— Mè=a dracu după tine
— Bună ziua rească, broască!	Că n'am cap de cumenac,
— Sănătos, race drace!	Nici piciorul de nădrag.
— Pleacă race la prânzit.	

E o variantă a cântecului din colecţia lui Tudor Pamfile. Şi iarăş, în colecţia lui Eminescu (ibid. CLIX, CLX) mai notăm alte cântări la adresa gângăniilor. E sufletul omenesc care respiră uşurat de acreala unui fel de seriozitate a vieţii. Accentele de dramatică mu=căleală se 'ncadrează adecvat în atmosfera nunţii omenestii cu satirice aluzii la miri şi nuni.

La Eminescu, tonalitatea împleteşte veselie cu melancolia unei filozofice privelişti a vieţii. Toate vieţuitoarele, oricât de mici şi de ne=însemnate, se supun, fatal, divinului amor, sărbătorit în nuntire. E filozofia, pe care, în alt loc (*Scrisoarea IV*), poetul o exprimă satiric, vorbind despre instinctul „atât de van, / Ce le=abate şi la păseri de vre=ou două ori pe an“. În nunta goangelor din *Călin*, o 'nlăcrămată şăgălnicie învăluie întreaga atmosferă a festivului eveniment. Ca şi 'n poezia noastră populară şi, ca de obicei şi caracteristic la Eminescu, natura răspunde din plin stărilor sufleteşti umane (cf. *Călin*):

Şi pe masa 'mpărătească sare=un greer, crainic sprinten;
Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pinten;
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de şirături;
Să iertaţi, boieri, ca nunta s'o pornim şi noi alături.

Petru Iroaie

Multe și mărunte...

Coincidențe semnificative. — Pentru *cuvénita* prețuire a *reclamei*, servite *mediocrelor* traduceri eminescene ale lui Konrad Richter (premiat al Academiei Române !), în prefață la volumul din colecția d-lui E. Gamillscheg, *Vom Leben und Wirken der Romanen*, — așadar, pentru a nu ne prea speria de avizul că, „die Übersetzung (= traducerea lui K. Richter !) in die deutsche Sprache ist die erste, die die Würdigung der Akademie durch Zuerkennung eines der für Nachgestaltung (!) der Gedichte in den Weltsprachen ausgesetzten Preise gefunden hat“ — să ne fie aminte de cele cetite în rev. „Făt-frumos“ 1936 pag. 329, sub egida *Avertisment recla-momaniei* : „Din nenorocire, în seria de publicații editate de E. Gamillscheg (*Vom Leben und Wirken der Romanen*) apar câteodată sinteze cam superficiale, și de valoare mult dubioasă“. E opinia unui ilustru romanist dela Budapesta !

* * *

Academia Română și Eminescu (Document al vremii). — Cităm dintr'o scrisoare a d-lui profesor Reinhold Scheibler, distins raducător al lui Eminescu :

Chișinău, 19 Iuli 1937

Sehr geehrter Herr Professor !

Sie haben mich durch Ihr energisches Eintreten für Wahrheit und Gerechtigkeit zu grossem Dank verpflichtet, denn Ihre unparteiische Veröffentlichung im „Făt-Frumos“ war für mich nicht nur eine moralische Ehrenrettung, sondern sie hat mir den Glauben an die Existenz einer wahrhaftigen Kritik und hiermit auch den Mut zum Weiterarbeiten wiedergegeben.

In diesem Sinne habe ich es tief empfunden, dass mir Ihre Feststellung um Vieles wertvoller ist, als es selbst der Preis der Akademie gewesen wäre, weil ich die volle Sicherheit habe, dass Ihre Kritik aus einer kompetenten und unbeeinflussten Bewertung meiner bescheidenen Arbeiten entsprungen ist.

Ihre geschätzte Zeitschrift kam zu mir im wahrsten Sinne des Wortes wie ein „Făt-frumos din lacrimă“. Ich danke Ihnen aufrichtig für das Interesse, das Sie an meinen Versuchen genommen haben und hoffe, dass ich auch in meinen weiteren Arbeiten Ihr Urteil nicht werde zu Schanden kommen lassen.

Mit hochachtungsvollem Gruss

R. Scheibler

* * *

Grajduri ale lui Aughias! — Adevărate grajduri ale lui Augheias, tus-cele=cinci, în toate vânturile buciunate volume ale lui Gh. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, — grajduri în cari orce conștiincios cercetător nu știe încotro să mătahăiască mai repede măturoiul și lopata! Numai doi+trei întârziați, ca d. p. d-l Cens. I. Calotă (în *Poezia lui Mihail (!) Eminescu și psihologia romantismului*, 41, de mai pot stărui în anacronisme ca acestea: „Era o formare a conștiinței, așa cum domnul G. Călinescu reușește s'o reliefeze, în documentatele (!!!) sale studii“. Ceilalți, pas de pas, nu mai prididesc cu rectificările și uimirile față de această capodoperă a falșurilor și chiar și a celei mai crase improbități publicistice¹⁾ — ca d. p. d-l Al. Marcu în „Studii italiene“ III 1936, 58, unde cetim: „G. Călinescu (în *Opera lui Mihai Eminescu...* 1935, vol. II, p. 63) afirmă: „...Se poate ca Eminescu să fi cetit în traducere *Orlando furioso* și *Gerusalemme Liberata*, fiindcă în dicționarul de rime (ms. 2265) sunt semne de aceasta“. Invitat de mine (= Al. Marcu) să controleze în acest scop, menționatul manuscris dela Academia Română, studentul R. Silvestru îmi comunică: „...După amănunțită cercetare, pot afirma că presupunerea d-lui Călinescu este cu totul nejustificată“ (urmează discuția cu privire la rimele găsite de Eminescu, pentru *Tasso*, *las'o*, etc.)“.

* * *

Eminescu în italienește. — În sfârșit *cineva* care ar putea transpune muzicalitatea și amploarea eminesceană în italienește: D-l prof.

¹⁾ care totuși a stărnit atâta admirație a filosofului I. Petrovici, încât urmarea fu cumplita păcăleală a Academiei Române: Premiul de 100.000 lei decernat impostorului Gh. Călinescu!

Dr. Francesco Politi, fost lector la Universitatea=Cernăuți. Probă strofe ca acestea:

Né più sospiro ancor,
Se non di esalare
Col giorno che tacito muor
Sull' orlo del mare;

Che il sonno mi sia lenc,
Le selve vicine,
E l'onde senza confine
E plaghe di cielo screne...

Iat= o cantabilitatea în adevăr italiană, — ispitindu=ne aproape de=a luneca la statistică și de=a înregistra în strofa 1=a impresionanta, solemnă prezență, de 11 ori, a sunetului o; iar în strofa a 2=a, superba frecvență a vocalelor cari sunt expresii ale vastelor nemărginiri e (de 17 ori) și i (de 8 ori)...

Rima, distribuită ca 'n original:

ancor—dor	lene—lin
esalare—sării	vicine—aproape
muor—mor	confine—ape
mare—mării	serene—senin.

Iar marea problemă de a=l transpune în italienește pe intraducibilul¹⁾ nostru *dor* românesc, — rezolvită cu înaltă izbândă artistică... leopardiană. *Sospiro qualche cosa!* — ce minunat (iarăși intraducibil!) echivalent pentru mirificul și unicul nostru *dor!*

Ca Giacomo Leopardi deci:

Viene il vento recando il suon dell' ora
Dalla torre del borgo. Era conforto
Questo suon, mi rimembra, alle mie notti,
Quando fanciullo, nella buia stanza,
Per assidui terrori io vigilava
Sospirando il mattin...

(Le ricordanze)

sau:

La ritornava in donna, e le rendeva
Così la antiche sospirate forme.

(Idilli di Mosco, 2. Europa)

— știe să cânte, pentru Eminescu, — și Francesco Politi! Avanti Savoia!

* * *

Grandomania doctorului C. Vlad. — ...bine înfierată în ufla (deși nu destul de orientată!) contribuție a d=ului Constantin I. Calotă,

¹⁾ Cf. rev. „Făt=frumos“ An. XI 1936, 292 și XII 1937, 110.

Poezia lui Mihail (sic) Eminescu și psihologia romantismului (cu prefață de C. Rădulescu-Motru), București (fără dată !!) — unde cetim :

„Nu=i mult de când doctorul C. Vlad îi atribuia lui Eminescu, pentru Români puțin măgulitorul calificativ de : *grandoman*. Nu cu= noaștem sursa *sentimentală* a acestui epitet, dar pe cea „științifică“ o vedem : *psihanaliza aplicată poeziei*. Din câteva pasaje, doctorul Vlad deducea „*grandomania lui Eminescu*“. Aș pune numai o întrebare : Ce=ar zice Domnia=Sa¹⁾ despre aceste cuvinte ale lui Lamartine ?

Je suis le premier qui aie fait descendre la poésie du Parnasse et qui aie donné à ce qu'on nommait la muse, au lieu d'une lyre à sept cordes de convention, les fibres même du cœur de l'homme, touchées et émues par les innombrables frissons de l'âme de la nature.

Le=ar decreta desigur nebune, prin grația și voința psihanalizei. Totuși, pe *Lamartine* care a scris asemenea cuvinte, nu=mi amintesc să=l fi etichetat vreun Francez — chiar psihiatru — cum îl etichetează un Român pe Eminescu, care nici pe departe n'a afins vreodată a= ceastă puțină modestie. În orice caz, ferice de această țară, care a ajuns — întrecând de astădată Franța — să aibă așa de buni medici în literatură“... (pag. 13—14).

Și : „Însemna acest lucru *grandomanie* sau *conștiință*. Doctorul *Vlad* ar putea să răspundă. Dar filosoful *Guyau* a răspuns *mai dinainte* : „C'est le propre du vrai poète que de se croire un peu prophète ; et après tout, a=t=il tort ? Tout grand homme se sent providence parce qu'il sent son propre génie. Il serait étrange de refuser aux hommes supérieurs la conscience de leur propre valeur“ ... (pag. 24).

* * *

Ortografismomanie. — Dar e în adevăr înspăimântător cât de cumplit se lățește pecingenea ortografismomaniei ! Fiindcă mioapa ortografie a Academiei Române, depășindu=și atribuțiile, decreta — împotriva²⁾ unor scriitori ca Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, Eminescu etc. — generalizarea formei *sunt*, în loc de *sânt*, editorul *Poeziilor* lui Eminescu (1933), Constantin Botez nu s'a sfiit să schimosească versurile lui Eminescu într'un chip ca acesta :

¹⁾ *Domnia=Sa*, foarte propriu ortografiat cu majusculă, — precum se cuvenia patologiceii grandomanii a acestui Dr. C. Vlad ! — L. M.

²⁾ Vezi „Făt=frumos“ An. XI 1936, 290.

Căzuți în cap sunt ochii. C'un zîmbet (= zâmbet) trist și sfânt
Pe buzele-îi lipite, ce vinete îi sunt¹⁾

(Strigoi, pag. 75)

Oboseala, slăbiciunea, toate rălele (= relele) ce sunt
Într'un mod fatal legate de o mână de pământ

(Scrisoarea I, pag. 127)

Departa sunt de tine (pag. 97)

Și, — hotărît: N'avem până astăzi nici o singură ediție impecabilă, — *nici măcar* din poeziile lui Eminescu!

* * *

Marginalii. — Câteva precizări pe marginea cărțuliei Constantin I. Calotă, *Poezia lui Mihail (sic) Eminescu și psihologia romantismului, cu o (sic) prefață*²⁾ de domnul (!) Prof. C. Rădulescu-Motru. — Ne întrebăm unde-o fi „inspirația populară“ (C. Rădulescu-Motru, pag. 6) din strofa:

Și te-ai dus, dulce minune,
Și-a murit iubirea noastră. —
Floare albastră! Floare albastră!...
Totul este trist în lume!

Dezorientat în istoriografia Eminescu cum e, d-l C. Calotă citează (pag. 12) după superficialul³⁾ G. Călinescu numai: „Povestirile lui Hoffmann, Bianco (sic) Capello“. —

Traduceri false din germană: „Ihr Wälder meiner Jugend“ — „voi vaduri (sic; recte: păduri) ale copilăriei mele“ (pag. 29); „Er sah nichts... und betrachtete sie lange“ — „El nu văzu (recte: vedea) altceva...“ (pag. 33); Traducerea: „un guler albastru deschis“ (pag. 33) pentru „einen blauen, ausgebreiteten Kragen“ (= un larg=deschis guler albastru) e echivocă; „in träger Unzufriedenheit“ nu e „cu o apăsătoare (sic) nemulțumire“ (pag. 36) etc.

Text german greșit reprodus: „Rund *un* (recte: *um*) sie her“ pag. 32; „mit unnennbaren (recte: unnennbarer) Zärtlichkeit“ (pag. 33); „an den waschenden“⁴⁾ (recte: wachsenden) Stengel“ (pag. 33); „wie (= die) wir vermissten“ (pag. 36).

Chiar de așa de multe ori — ca să zici „de cele mai multe ori“ (pag. 37), nu apare nici *buciumul* la Eminescu!

¹⁾ Cf. edițiile G. Ibrăileanu: I-a 82 și a II-a 62.

²⁾ Românește se zice: *cu prefață de...!* — Precum la pag. 33 stilizarea românească va fi: *cu nespusă afecțiune*, nu: „cu o (sic) nespusă afecțiune“

³⁾ cf. Buletinul „Mihai Eminescu“ An. IV 1933, 17—18.

⁴⁾ Cuvântul *wachsend*, rămas netradus.

Oare în adevăr putem vorbi de „mult comentatul *farmec dureros*“ al lui Eminescu? Fost-a el cu adevărat atât de „mult“ comentat?

Alt superlativ gratuit: „Tot domnul (domnul!) Vianu — căruia trebuie să-i recunoaştem meritul, de-a fi dat un *neîntrecut* studiu asupra poeziei eminesciene...“ (pag. 48)! Aceeaşi neiertată dezorientare a d-lui C. I. Calotă, — căci un Gh. Bogdan-Duică în buletinul „Mihai Eminescu“ An. II 1931 şi III 1932 s'a arătat cu totul tot de altă convingere!

* * *

Italianismul lui Eminescu. — Bogat pârguit în sugestii şi concluzii (totuşi, nu odată controversabile), studiul d-lui Ladislav Găldi, *La culture italienne chez Michel Eminesco* apărut în „Dante“, *Revue de culture latine* (Paris An. V Nr. 11—12 din Nov.—Dec. 1936). — Reţinem avertismentul: „Les biographes d'Eminesco et même ses critiques oublient assez souvent que pendant le séjour du poète à Vienne (1869—1870), Cerri¹⁾ était professeur d'italien à l'Académie de Musique de la même capitale et que l'imitation de son sonnet (paru en 1864 dans le recueil *Aus einsamer Stube*) est peut-être le souvenir de ses relations personnelles avec Eminesco“ (pag. 262—263). — Întregim apoi rezonanţele italianismului eminescean cu plastica firadă din *Geniu puştii* (ed. 1904, 140):

„Aşfel îmbrăcat, adeseori păziam pe culmile munţilor noaptea, în razele lunii, asemenea sentinelei Romei, care, păzind creştele de fier ale Carpaţilor, priveşte cu ochii plini înspre sud, gândind la muma sa, regina răsfăţată şi albă ce-şi scaldă corpul molatec în mările ei azure şi calde, fruntea ei coronată cu visuri de amor şi sinii ei albi şi plini, desmierdaţi de albastrele şi luciile valuri ale mării. Mama uitită, care asupra visurilor a uitat în creştele arse şi bătrâne ale Carpaţilor pe fiul ei cel cu ochii negri de vultur şi cu faţa mândră de rege. Italia a uitat pe Români..., ci Românii iubesc Italia“.

— Iar pasagiului: „personne n'a encore essayé de faire le bilan de ce qu'à défaut d'influences proprement dites, on pourrait appeler les impressions françaises chez Eminesco“ (pag. 257) — îi opunem vi-guroasele studii ale d-lui I. M. Raşcu, ca d. p.: *Eminescu şi mo-delele franceze, Procedee de asimilare a lor* în rev. „Indreptar“ An. I Nr. 2 din Febr. 1930; *Ecouri franceze în opera lui Eminescu*, ibidem Nr. 6, 7 şi 9 din Iunie, Iulie, Sept.; *Eminescu şi La-martine*, ibid. Nr. 11; şi *Eminescu şi Théophile Gautier* ibid. Nr. 12 (aceste două din urmă reproduse în vol. *Convingeri literare* 1937).

Leca Morariu

¹⁾ Deci Cajetan Cerri cu volumul său *Aus einsamer Stube*, Viena 1864 cf. Dr. J. Grămadă, *Mihail Eminescu*, Heidelberg 1914, 36.

BIBLIOGRAFIE

- Cezar Petrescu, *Carmen saeculare*, București.
- D. Murărașu, *Eminescu în fața critecei literare*, București 1937.
- Sever A. Constantinescu, *Fluctuațiile erorilor de tipar în edițiile de poezii „Eminescu”* (apărut unde?), 1936.
- Constantin I. Calotă, *Poezia lui Mihail (sic) Eminescu și psihologia romantismului* (cu prefață de C. Rădulescu-Motru), București.
- M. Eminescu, *Poezii, Ediția II alcătuită de G. Ibrăileanu*, București.
- Octav Minar, *Simfonia Venețiană, Roman, Iubirea între Eminescu și Veronica Micle*, București.
- Vladimir Șardin, *Din trecutul Botoșanilor, Figuri dispărute* (cu capitolele eminescene: *Eminescu*; *Scipione Bădescu* și *Dr. Francisc Izac*), Botoșani 1929.
- I. M. Rașcu, *Convingeri literare*, (cu studiile: *D. Murărașu, Naționalismul lui Eminescu*; *Eminescu și Lamartine*; *Eminescu și Théophile Gautier*) București 1937.
- Mihail Eminescu, *Gedichte übersetzt von Konrad Richter*, Jena und Leipzig 1937.
- Ladislau Gáldi, *Geneza sonetului „Veneția”*, București 1936.
- Gr. Scorpan, *Elemente eminescene în poezia lui A. Vlahuță*, Iași 1937.
- Leca Morariu, *Eminescene*, Cernăuți 1937.

Muzicale (Texte de Eminescu)

- August Karnet, *Peste vârfuri...*, p. canto și pian, Colecția „Făț-frumos” Nr. 1, Suceava 1933.
- Al. Zavulovici, *Și dacă ramuri bat în geam*, p. canto și pian, Cernăuți 1934.

TIPARUL •GLASUL BUCOVINEI•
CERNĂUȚI